

Van die becooringe des duvels hoe hij crijstus becoorden

Jan Tömisz

editie Herman van Iperen, Renate Overbeek, Marijke Spies, Steffen Schol en Susan Trompert

bron

Van die becooringe des duvels hoe hij crijstus becoorden. Zestiende-eeuws rederijkersstuk van Jan Tömisz (ed. Herman van Iperen, Renate Overbeek, Marijke Spies, Steffen Schol en Susan Trompert).
Stichting Neerlandistiek VU Amsterdam / Nodus Publikationen Münster 1998

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/tomi001hvan01_01/colofon.htm

© 2009 dbnl / Herman van Iperen, Renate Overbeek, Marijke Spies, Steffen Schol en Susan Trompert

Voorwoord

Deze uitgave van het zestiende-eeuwse rederijkersspel *Van die becooringe des duvels hoe hij crijstus becoorden* van de verder onbekende auteur Jan Tomiszoon is verzorgd door een werkgroep van vier studenten Nederlands: Herman van Iperen, Renate Overbeek, Steffen Schol en Susan Trompert. Evenals bij het twee jaar geleden uitgekomen spel *Van sint Jans onthoofdinghe* van Jan Thöniszoon is er gekozen voor een uitgave met inleiding en parallelvertaling. Wat dat laatste betreft geldt immers ook hier dat alleen woordverklaringen niet voldoende zijn om de tekst voor nietgespecialiseerde belangstellenden toegankelijk te maken.

Beide stukken hebben veel gemeenschappelijk. Ook hier wordt de ‘plot’ gevormd door een verhaal uit de bijbel, omringd door de veel uitvoeriger scènes van de zogenaamde ‘sinnekens’, waarin allerlei contemporaine kerkelijke misstanden en de vervolging van ‘kettters’ aan de kaak worden gesteld. *Van die becooringe des duvels* is wat dat betreft nog heel wat explicieter dan *Van sint Jans onthoofdinghe*. Het is dan ook de vraag of Jan Tomiszoon en Jan Thöniszoon één en dezelfde persoon zijn. In elk geval vormt het stuk een uniek tijdsdocument, dat laat zien hoe rond de jaren veertig van de zestiende eeuw in Holland de stemming was ten aanzien van de reformatie-gezinden en, vooral, hun vervolging.

Marijke Spies

1 Algemene inleiding

1.1 Rederijkerskamers

Het toneelstuk *Van die becooringe des duvels hoe hij crijstus becoorden* is ontstaan in een rederijkerskamer. Rederijkerskamers zijn gezelschappen die zich van oudsher bezighouden met het maken en opvoeren van drama en lyriek. De eerste rederijkerskamer werd onder de naam ‘Alpha en Omega’ vermoedelijk rond 1400 opgericht in Yperen, in het tegenwoordige België. De leden van een rederijkerskamer namen hun bezigheden erg serieus, ze zagen kunstwerken als het werk van God en zichzelf, de makers ervan, als uitverkoren. De ‘const van rethoriken’ was een edele kunst. In tegenstelling tot de ‘onconstige’ straatdichters konden de leden van de kamers de zuivere waarde van de kunst realiseren. De opvoering van stukken vond voornamelijk plaats tijdens stadsfeesten en wedstrijden tussen verschillende kamers. Om af te reizen naar andere steden, waar onderlinge wedstrijden plaatsvonden, kregen de kamers een vergoeding van de stedelijke overheid, die het belang van een goede vertegenwoordiging voor de stad bij zulke culturele activiteiten erkende. Ook bij andere, plaatselijke, officiële festiviteiten, zoals huwelijks- en geboortefeesten van vorsten, werden de kamers ingezet.

Als gevolg van de invloed die de rederijkers door hun morele lessen op het volk konden uitoefenen, werd de kamers door de stedelijke overheid maatschappelijk belang toegedicht. Toen echter in de eerste helft van de zestiende eeuw politieke en religieuze onderwerpen tot de stofkeuze van de rederijkers begonnen te horen en bleek dat ze het in zulke kwesties lang niet altijd met de overheid eens waren, verslechterde de relatie tussen de stadsbesturen en de kamers. Vanaf de grote wedstrijd in Gent in 1539 kwam de overheid soms met sancties, zoals het intrekken van toelagen, het verbieden van voorstellingen en zelfs het veroordelen van betrokken leden.

1.2 Organisatiestructuur

Een rederijkerskamer was een gezelschap van de stedelijke elite. Het lidmaatschap was, vooral door de hoge contributie, vaak voor maar weinigen weggelegd en gold als statussymbool. De kamer werd voorgezeten door een prins en een keizer, heren die rijk genoeg waren om de feesten te betalen. Als dank voor hun financiële steun droegen de schrijvende leden van de kamer hun werken aan hen op. Daarnaast had iedere kamer nog een bestuur, waarin meestal verschillende stadsbestuurders plaats hadden. De artistieke leiding van de kamer was in handen van de factor. Hij bepaalde welke stukken er gespeeld zouden worden en schreef zo nu en dan zelf een stuk. Ook nam hij de regie van de op te voeren stukken voor zijn rekening. De gewone leden van de kamers werkten onder de factor en voerden de toneelstukken op. Om de feesten en wedstrijden aan te kondigen, had elke rederijkerskamer een bode in dienst. Om een komisch tintje aan het geheel te geven, maakte ook een nar deel uit van het

gezelschap. Het onderkomen dankte de kamer veelal aan de gunst van de plaatselijke overheid.

1.3 Handschrift

Het toneelstuk *Een ander spel van die becooringe des duvels hoe hij crijstus becoorden* is opgenomen in deel zes, boek F van de toneelcollectie van de kamer *Trou moet blycken*. Wij gebruikten de uitgave door W.N.M. Hüsken, B.A.M. Ramakers en F.A.M. Schaars (1996). Anders dan in deze uitgave hebben we steeds *d* getranscribeerd in plaats van *D*, *j* in plaats van *J* en *l* in plaats van *L*. Ook hebben we in de regelnummering de witregels en personages en dergelijke weggelaten. *Trou moet blycken* is de zinspreuk waaronder de Haarlemse rederijderskamer De Pellicanisten, die in 1503 door de overheid erkend werd, bekend stond. Het is niet zeker of de kamer daarvoor ook al bestond. De zinspreuk van de kamer komt zoals gebruikelijk terug in het blazoen van de kamer, De Pelikaan, waarop een pelikanenmoeder haar kinderen met haar eigen bloed voedt en zo het grootste blijk van moederlijke trouw geeft. De leden van de kamer noemden zich, naar dit embleem, ook wel ‘Pellicanisten’. Sommige rederijderskamers legden blijkbaar een archief van stukken aan en hoewel het toneelstuk in het archief van ‘Trou moet blycken’ is opgenomen, is allerm minst zeker of het daar ook geschreven is. Onduidelijk is ook of Jan Tomisz behoort heeft tot deze kamer. Jan Thönisz, van wie wel gezegd wordt dat hij dezelfde persoon is als Jan Tomisz, was wellicht lid van de Amsterdamse rederijderskamer, *d'Eglentier*.

2 Korte inhoudsweergave van het toneelstuk

Het rederijkerstoneelstuk *Van die becooringe des duvels* behoort tot het genre van de bijbelhistoriaalspelen. Deze vorm van rederijkerstoneel werd geschreven rondom een geschiedenis uit de bijbel. In dit geval rondom het verhaal van de bekoring van Jezus door de duivel zoals dat te vinden is in Mattheüs 4:1-11 en Lucas 4:1-13.

Behalve Jezus en de duivel Satan treden in het spel de sinnekens Eeuwige Haat en Huicelachtige Hoogmoed op. Zij personifiëren twee van de hoofdzonden. Behalve de bijbelse geschiedenis kent het spel vele verwijzingen naar de zestiende-eeuwse werkelijkheid. Het heden en verleden zijn, *anachronisch*, tot één verhaal samengesmeed. Het spel is opgedeeld in zes delen, die gescheiden zijn door pauzes:

Deel 1 (vss. 1-405): Dit grote eerste deel wordt geheel voor de rekening genomen door de twee sinnekens Eeuwige Haat en Huicelachtige Hoogmoed. Het spel opent als Eeuwige Haat zijn nauwe verwant Huicelachtige Hoogmoed oproept te voorschijn te komen, hij heeft wat nieuws te vertellen. Het wordt al snel duidelijk met wat voor een verdorven figuren de kijker hier te maken heeft. De beschuldigingen en verwijten over en weer wisselen elkaar in hoog tempo af. De twee ruziemakers blijken verantwoordelijk voor vele zonden, zowel in het bijbelse verleden als in de zestiende eeuw. De opsomming van de sinnekens wordt onderbroken door een vraag-en-antwoord-spel waarin de misdragingen van de bedelmonniken fijntjes uit de doeken worden gedaan. Trots vervolgen de sinnekens de opsomming van hun misdaden totdat zij verklaren dat zij angstig en ongerust zijn. Zij vrezen dat Jezus, over wie zo veel geruchten de ronde doen, de lang verwachte Zoon van God is. Als dat werkelijk zo is, dan zou dat het begin van hun einde betekenen. Om duidelijk te krijgen over die Jezus zullen zij dan ook de duivel Satan inschakelen.

Deel 2 (vss. 406-538): Het spel toont de biddende Jezus in de woestijn. Hij is, blijkens zijn gebed, gekomen om de mensheid te redden uit de handen van het kwaad en om degene die Gods woord misbruiken te bestraffen. Jezus zal de mensen de juiste leer onderwijzen. In het volgende toneel van het tweede deel komt de duivel Satan op. Hij spreekt zijn haat tegen de mensen uit. Zij zijn immers niet door God verlaten zoals hij. De mensen hebben zelfs de plaats van de gevallen engelen ingenomen. Lucifer, zo verklaart de duivel, heeft hem gezonden om uit te vinden of Jezus Gods Zoon is. Hij weet echter niet hoe hij dit klaar moet spelen. Maar dan verschijnen de sinnekens weer op het toneel. Zij zeggen Satan bij te zullen staan in zijn opdracht. De sinnekens instrueren de duivel hoe hij Jezus moet verleiden tot het verrichten van een wonder. Zo zal volgens de sinnekens duidelijk worden of Jezus Gods Zoon is of niet. De duivel dient overigens wel eerst vermomd te worden zodat Jezus hem niet zal herkennen. De sinnekens dossen hem daarop uit als een dikke begijnen pater!

Deel 3 (vss. 539-598): In het derde deel van het spel probeert de vermomde duivel Jezus te verleiden van stenen brood te maken. Hij moet volgens Satan immers na veertig dagen vasten in de woestijn wel grote

honger hebben. Jezus weigert. De mens wordt niet alleen door brood gevoed, zegt hij, maar ook door Gods woord. De list is mislukt, maar de sinnekens geven de moed niet zo snel op en zeggen een nieuw plan te zullen bedenken.

Deel 4 (vss. 599-667): Jezus en Satan staan boven op het dak van de tempel. Satan daagt Jezus uit naar beneden te springen. In de bijbel staat immers geschreven dat God engelen zal zenden om te voorkomen dat Zijn Zoon iets zal overkomen. Jezus weigert opnieuw om op de uitdaging van de duivel in te gaan en zegt dat men God niet zal verleiden of bekoren. Voor de tweede maal druipt de duivel af en keert wanhopig bij de twee sinnekens terug. De sinnekens geven de moed nog niet op en komen met het finale plan dat uitsluitel over Jezus' hoedanigheid moet geven.

Deel 5 (vss. 668-680): In dit korte deel staan Satan en Jezus op een berg. De duivel voert het plan van de sinnekens uit: hij biedt Jezus de heerschappij aan over alle rijken die men vanaf de berg kan zien. Dan moet Jezus echter wel hem, Satan, aanbidden. Jezus zegt: *Vade Satanas* (vs. 675). Ga weg Satan! Satan is ontmaskerd als duivel en terechtgewezen.

Deel 6 (vss. 681-853): De Satan druipt af. De twee sinnekens kunnen hem niet meer gebruiken en sturen hem terug naar Lucifer. Eeuwige Haat en Huicelachtige Hoogmoed beseffen dat zij hun pogingen Jezus als Gods Zoon te ontmaskeren moeten opgeven. Dat wil echter niet zeggen dat ze hun bestaan als aanstichters van het kwaad zullen opgeven. De beide sinnekens, die zoals eerder gezegd het kwaad personifiëren, geven aan dat ze hun pijlen in het vervolg op een ander doel zullen richten (vss. 734-735). Zij zullen proberen de mensen van God af te brengen, door hen tot zonden te brengen en de aardse geneugten te laten dienen. Maar ook door Gods leer valselijk te laten verkondigen! Bovendien zeggen de sinnekens dat de mensen die Gods leer tegen alle verdrukking in tóch volgen op de brandstapel zullen laten komen. Het spel eindigt met de herhaling van de belofte dat zij een valse leer zullen laten onderwijzen, zij zullen 'gif voor wijn laten schenken'(vss. 852-853).

3 Politieke en maatschappelijke omstandigheden

3.1 Vervolging van andersdenkenden

In de eerste helft van de zestiende eeuw, van 1515 tot 1555, was Karel V (1500-1558) in de Nederlanden aan de macht. Tijdens zijn regeerperiode was Karel veel in Spanje en werd zijn taak hier waargenomen door de landvoogdessen Margaretha van Oostenrijk (van 1518 tot 1530), en Maria van Hongarije (van 1531 tot 1555). Het centrum van de landspolitiek bevond zich in Brussel. De Nederlanden waren opgedeeld in verschillende gewesten, zoals Holland, Vlaanderen etc. Bij het aantreden van Karel hadden deze gewesten, en binnen de gewesten de steden, een bepaalde mate van vrijheid met betrekking tot bestuur en rechtspraak. Deze rechten waren vastgelegd in de zogenaamde privileges, die bedongen waren bij de vorst.

Karel wilde de bestuurlijke en rechterlijke macht echter zo veel mogelijk concentreren in Brussel. Hij stelde daartoe in 1531 de zogenaamde ‘Collaterale Raden’ in. Deze raden gingen als gelijkwaardige bestuurslichamen naast de landvoogdes functioneren. Op het gebied van justitie werd zij vanaf 1531 geadviseerd door de ‘Geheime Raad’, een soort ministerie van politie en justitie, die werd belast met bestuur en wetgeving. Voorheen vormde de ‘Geheime Raad’ een onderdeel van de ‘Grote Raad’, het hoogste rechtsorgaan. Daar kon men in hoger beroep gaan tegen uitspraken van de gewestelijke rechtbanken in civiele zaken (tegen uitspraken in de criminele rechtspraak was geen beroep mogelijk). Bij de gewestelijke rechtbanken kon men weer in beroep gaan tegen uitspraken van de lokale rechtsinstellingen, de schepenenbanken. Maar nu moesten de gewestelijke en lokale hoven zich meer en meer schikken naar de landelijke politiek. Het gevolg van de centralisering was, dat gewesten en steden zich tegen de centrale regering gingen keren en steeds minder bereid waren om bepaalde plakaten en ordonnanties uit te voeren.

Voor de politieke stabiliteit achtte men het van het uiterste belang dat de godsdienstige eenheid werd behouden. Vanaf de dertiende eeuw was de opsporing en vervolging van andersdenkenden, en daarmee het behoud van eenheid, een taak van de pauselijke en bisschoppelijke inquisitie geweest. Tot 1517, toen Luther zijn stellingen tegen de aflaathandel en de misstanden in de katholieke kerk openbaar maakte, was er trouwens maar weinig godsdienstige onrust. Derhalve was de strafmaat toen nog relatief laag: bij een overtreding moest men bijvoorbeeld een bedevaart maken of werd men voor enige tijd uit een stad verbannen. De eerste jaren na 1517 was het aantal veroordelingen voor ketterij, aanvankelijk werden alle religieuze stromingen als één gezien, nog steeds laag. Dit werd onder andere veroorzaakt door de inefficiënte opsporing en vervolging, als gevolg van de uitgestrekte bisdommen en de concurrerende instanties die in en op elkaars gebied actief waren.

Maar in 1522 oordeelde Karel dat de inquisitie niet goed functioneerde en stelde hij zonder raadpleging van het kerkelijk gezag zijn eigen inquisitie in, met een leek, Frans van der Hulst, aan het hoofd. Lang kon deze zijn

taak niet uitvoeren, daar hij snel in conflict kwam met het Hof van Holland, het hof van het gewest Holland, dat niet erg ingenomen was met zijn bevoegdheid om op hun grondgebied ketters te vervolgen. Van der Hulst werd tenslotte ontslagen door de landvoogdes op beschuldiging van valsheid in geschrifte. Vervolgens werd, met goedkeuring van de paus, een wereldlijke inquisitie ingesteld, waaraan enkele leden van de Provinciale Raden waren toegevoegd. Hoe meer de andersdenkenden zich gingen manifesteren, hoe strenger de plakaten tegen hen werden. Zo was het vanaf 1525 verboden om openbare of geheime bijeenkomsten te houden op plaatsen waar voordien katholieke diensten gehouden waren. Daarnaast werd de strafmaat op overtreding van een plakkaat verhoogd. Vanaf 1529 is er voor het eerst expliciet sprake van de doodstraf: bij herhaaldelijk vervallen in ketterij kwam men op de brandstapel. Vanaf 1529 is het ook verboden om in het openbaar met elkaar te redetwisten over godsdienstige zaken. De vervolging van andersdenkenden werd meer en meer een zaak van de overheid en de inquisiteurs waren verantwoording schuldig aan de keizer voor het aantal veroordelingen dat zij wisten te bewerkstelligen

De stijging van het aantal vervolgingen in de jaren dertig van de zestiende eeuw kan verklaard worden door het opkomen van het anabaptisme, de wederdoperij. Het anabaptisme was een religieuze stroming die ongeveer gelijktijdig met het lutheranisme opkwam zette en die zich onder andere verzette tegen de kinderdoop. Daarnaast wilde men ook een Godsparadijs met gelijkheid van bezit op aarde stichten. In Holland waren Amsterdam en Waterland broeinesten van wederdoperij. Redenen hiervoor zijn onder andere de komst van de uit Emden verjaagde prediker Trijpmaker in Amsterdam en de economische crisis in de jaren 1530-'36 als gevolg van de stagnatie van de handel en de visserij. Deze crisis trof met name de lagere bevolkingsgroepen, waardoor het anabaptisme daar veel aanhangers had. Tegen de wederdopers, die zowel tegen de staat als tegen de kerk 'vochten', vaardigde Karel in 1531 een zeer streng plakkaat uit, dat bepaalde dat iedere hardnekkige wederdoper op de brandstapel terecht moest worden gesteld. Ondanks de strenge maatregelen bleven de wederdopers echter volharden in hun leer en vermeerderden zij zich sterk in aantal. Dat zij relatief vrij hun gang konden gaan, had ook met de onwilligheid van de stadsbesturen te maken. Die weigerden vaak de plakaten uit te voeren en verdachten van ketterij op te sporen en voor het gerecht te brengen. In Amsterdam werd de schout, Jan Hubrechtsz., zelf verdacht van lutherse sympathieën. Vanaf 1534 zien we het aantal terechtstellingen wegens ketterij echter toch toenemen, met name in Holland. Deze toename werd veroorzaakt door het feit dat de wederdopers, nadat ze Münster al hadden ingenomen, ook Amsterdam wilden innemen om er een Godsparadijs te stichten. De aanval kwam op 10 mei 1535, maar werd verijdeld omdat de zaak verraden was. Als repressiemaatregel tegen en als waarschuwing voor een herhaling van zulke activiteiten werden in de jaren 1535 en 1536 veel anabaptisten terechtgesteld, vaak op de brandstapel. De toename is duidelijk in onderstaande tabel te zien:

	Vlaanderen	Holland	Wallonië
1532	2	2	
1533	3	1	6
1534	1	57	2
1535	3	125	
1536	4	24	
1537		3	
1538	10	3	

Aantal terechtstellingen (voor een uitgebreide tabel zie Duke, p.99)

Tegen de vervolging van andersdenkenden heeft altijd veel weerstand bestaan, ook in katholieke kringen. Ook in de rederijderskamers heeft men kritiek op de vervolgingen. Deze komt onder andere tot uiting in het rederijkerstoneel, zo ook in *Van die becooringe des duvels*. Vooral ook het feit dat de veroordeling achter gesloten deuren plaats vond, hetgeen in die tijd, zeker waar het om doodstrafuitspraken ging, niet gebruikelijk was, werd gehegeld.

3.2 De kritiek op de vervolgingen in het toneelstuk

Men was geschokt door de veroordelingen als zodanig, in de relatief kleine steden kende men veelal de slachtoffers persoonlijk, maar daarnaast ook door het tot die tijd ondenkbare feit dat de rechtspraak over halsmisdaden achter gesloten deuren plaatsvond.

De eerste passage waarin geageerd wordt tegen de contemporaine politiek is vss. 118-120. Hier wordt Huichelachtige Hoogmoed door Eeuwige Haat beschuldigd van het grote aantal mensen, dat hij in de verschillende gewesten op de brandstapel heeft doen belanden. Hij heeft hierbij de hulp gehad van ‘huichelachtige boeven’, waarmee ongetwijfeld de katholieke geestelijkheid wordt bedoeld. Aangezien er verwezen wordt naar véél terechtgestelden, valt aan te nemen dat het hier gaat om een tijdstip na 1533.

De tweede passage met een politieke kwestie is vss. 174-179. Allereerst ‘wijst’ Eeuwige Haat op de huichelachtige hoogmoedige dwazen, wederom de katholieken, die als honden tekeer gaan in plaats van de waarheid, namelijk het woord Gods, te preken. Zij willen het bestraffen met buitengewone rechtspleging, als men hen zegt dat hun leer onrechtzinnig is. Tenslotte wordt Huichelachtige Hoogmoed verweten dat hij dat in het geheim, achter gesloten deuren, speelt. De inquisitie was een instelling met als bijzondere taak kettters op te sporen en voor het gerecht te slepen en had daarbij verregaande bevoegdheden. De inquisitoriale zaken liepen inderdaad buiten de gewone gerechtsgang om: men probeerde de verdachten zo snel mogelijk achter de gesloten deuren van het raadhuis te berechten om vervolgens het vonnis in het openbaar uit te voeren.

Blijkens de passage die volgt, vss. 180-195, schreeuwden de ‘beveijnsde hovaerdige dwaesen’ om een rechtspraak met zware straffen in alle gewesten. In vs. 184 vraagt Eeuwige Haat zich dan ook af of hun een ‘beneficie’ ontnomen was, dat ze om deze maatregelen roepen. Een

‘beneficie’ was in de katholieke kerk een ambt waaraan een financieel recht verbonden was; zo mocht men bijvoorbeeld in een bepaalde regio geld inzamelen om een kerk te kunnen onderhouden. De geldzucht van de priesters en monniken was een van de grote grieven tegen de heersende kerk. Desgevraagd geeft Huichelachtige Hoogmoed nogmaals de slogan, waarmee de dwazen om rechtspraak met zware straffen roepen. Eeuwige Haat, die nog steeds in de waan is dat men ageert tegen het ontnemen van een beneficie, merkt dan ook nog op dat hij nog niet eerder zo veel hebzucht gezien heeft, waar hij ook geweest is. In de vss. 192-195 sommen de twee sinnekens vervolgens drie soorten misdadigers op: dieven, kettters en moordenaars, samen met de straffen die staan op de overtredingen: ophanging, verbranding en op een rad. Huichelachtige Hoogmoed roept de wereldlijke overheid op tot uitvoering van de ketterverbranding anders komt deze in schande. Dit ‘in schande komen’ duidt wellicht op de verhouding tussen de stedelijke en gewestelijke overheden enerzijds en de centrale landsregering anderzijds, want zoals gezegd, verliezen de steden veel van hun rechten en privileges. De steden echter willen zelf zo veel mogelijk macht behouden en weigeren vaak de ordonnanties en plakaten uit te voeren. Vandaar dat ze in schande bij de centrale regering zouden kunnen komen.

3.3 De bedelmonniken

Samen met de kritiek op de vervolging van andersdenkenden kwam er ook veel kritiek op de kerkelijke instellingen, met name op de hypocriete handelswijze en de schijnheilige houding van de bedelmonniken. Bedelmonniken behoorden tot die ‘status religiosus’, waarvan de leden de drie ‘eeuwige’ geloften, van armoede, gehoorzaamheid en kuisheid, hadden afgelegd. In tegenstelling tot de zuiver contemplatieve orden waren zij ook actief in het wereldlijk leven. Zij waren in hun onderhoud voor een groot deel afhankelijk van de liefdadigheid van de gelovigen. Daarnaast trokken zij hun inkomen uit het verhuren van huizen, het uitlenen van geld en uit priesterlijke activiteiten. De vier belangrijkste bedelorden, die alle vier in de eerste helft van de dertiende eeuw zijn gesticht, waren: de franciscanen, de dominicanen, de karmelieten en de augustijnen.

Voor het incasseren van de giften had elk huis van bedelmonniken een eigen gebied, waarin de broeders op gezette tijden rondtrokken, ofwel ‘op termijn’ gingen, om bij de bevolking ondersteuning te vragen. Het probleem dat op een gegeven moment ontstond was, dat de monniken meer gingen vragen dan zij nodig hadden voor hun directe levensbehoeften. Zij haalden in feite geld op voor braspartijen en om achter de vrouwen aan te kunnen zitten. Aalmoezen en geld voor gelegenhedsmissen ten bate van overledenen staken ze in hun eigen zak. Dat deden ze ook met de inkomsten uit het hun toegewezen bedelgebied, door de afrekening met hun klooster te vervalsen. Ze waren voor geld altijd bereid iemand vrij te spreken van alle begane misdaden. Behalve dat ze hypocriet waren en uit waren op een zo groot mogelijk geldelijk gewin, viel deze hebzucht ook samen met de crisis in de jaren dertig. Arme mensen werd gevraagd om toch een bijdrage te leveren,

terwijl het opgehaalde geld vaak opging aan zuip- en vreetfestijnen. Ook binnen de katholieke kerk was er veel kritiek op dit soort handelwijzen, omdat andere kerkelijke instellingen hun inkomsten zagen teruglopen, nadat de bedelmonniken ‘hun’ deel opgehaald hadden. In de late middeleeuwen kwamen de zielszorg en de priesterlijke activiteiten in het gedrang, omdat de bedelmonniken veel tijd kwijt waren met het bijeenbrengen van geld en het vinden van huurders voor de huizen als gevolg van een teruggang in de bevolking.

Ook de bedelmonniken waren actief in de vervolging van de andersdenkenden. Met name de franciscanen stonden vaak aan de basis van maatregelen tegen de andersdenkenden. Daarnaast beschuldigde men hen van bijgeloof, gladde en inhoudsloze praatjes, oneerlijke concurrentie in de nijverheid, van afgoderij en kwakzalverij. Hierbij moet opgemerkt worden dat sommige kenmerken niet alleen voor de bedelmonniken golden, maar voor de hele katholieke geestelijkheid.

3.4 De kritiek op de bedelmonniken in het toneelstuk

De eerste passage waarin, het gedrag van de bedelmonniken aan de kaak worden gesteld is vss. 202-310. Zij worden niet openlijk genoemd, pas na vs. 257 fluistert Huichelachtige Hoogmoed wie hij op het oog heeft. Eerst zullen we het ‘spelletje’ tot met vs. 257 bekijken. Huichelachtige Hoogmoed begint met te spreken van de ‘heijlige dragers’, waarna er een verwoede poging van de zogenaamd onnozele Eeuwige Haat volgt om deze ‘dragere’ te identificeren. De negatieve eigenschappen die Huichelachtige Hoogmoed noemt zijn het zomaar binnenvallen van de huizen van mensen, gokken, luiheid, drank-, vraat- en geldzucht. De beroepsgroepen waaraan Eeuwige Haat daarbij eerst denkt zijn houtdragere, bierdragere, dragere van de waag, turfdragere, stadhuisboden (‘roedragere’), aflatverkoper (als hij deze groep noemt heeft hij het bijna geraden), korendragere, procureure, en advocaten. Hoewel het voor de toeschouwer al lang duidelijk moet zijn geweest, dat het hier om de bedelmonniken gaat, worden zo dus de genoemde beroepen en hun gedrag even op de hak genomen.

Overigens zal de reden dat de twee sinnekens alles zo veel mogelijk in het geheim proberen te doen en bang zijn voor de straf die uit hun woorden kan voortvloeien (bijvoorbeeld in vs. 202, vss. 254-257 en vss. 300-302), nauw samenhangen met het feit dat het in het openbaar vergaderen en het redetwisten over godsdienstige zaken per plakkaat, respectievelijk in 1525 en 1529, verboden was.

Als dan na vs.257 voor Eeuwige Haat, niet voor het publiek, duidelijk wordt wie Huichelachtige Hoogmoed bedoelt, volgt in de daaropvolgende passage (vss. 258-309) een lange opsomming van alle misbruiken van de monniken, zoals: vraatzucht (vss. 260-261 en 298), het ‘afromen’ van de mensen met bedrieglijke praatjes (vss. 262-263, 274-279), afgoderij (vss. 282 en 305-309) en onverdraagzaamheid (vss. 290-292 en 295). Met ‘sijnse dit dese gierige bloethonden, die altijd begonden // twijst en erreur // quaet, in een goede gemeente te maeken’ in vss. 290-292 wordt bedoeld dat de

monniken met hun gedrag en beschuldigingen veel onrust veroorzaken in de in goede harmonie levende samenlevingen.

Als de sinnekens de duivel als een monnik willen aankleden, wordt er in vs. 520 gesproken over een ‘coort met knopen’. Dit koord zou kunnen verwijzen naar het koord dat de franciscanen droegen. In het Frans worden de franciscanen ‘cordeliers’ genoemd. De duivel wordt waarschijnlijk dus als franciscaan uitgedost.

Vanaf vs. 734, nadat zij er niet in geslaagd zijn om Jezus te ‘ontmaskeren’, gaan de sinnekens hun pijlen richten op de mens. Ze doen dit op een zelfde wijze als de bedelmonniken dat doen en doordat ze overdrijven worden de bedelmonniken belachelijk gemaakt. De parallellen die met de werkwijze van de monniken zijn te trekken, zijn onder andere: vervolging van andersdenkenden, en uitroeiing van andere geloofsrichtingen, kwakzalverij, zelfverrijking, afgoderij, geld-, drank-, en vraatzucht. Het grote verschil met de eerdergenoemde passage, vss. 202-309, is dat het veel directer en kernachtiger verwoord is. Je zou kunnen spreken van een directere aanval op de katholieke kerk. De twee belangrijkste verwijten zijn het misbruik van het geloof door de katholieke geestelijkheid om in luxe te leven, en de vervolging van andersdenkenden.

Tenslotte moet opgemerkt worden, dat de kritiek weliswaar tegen de katholieke kerk gericht is, maar dat het stuk daardoor niet meteen reformatorisch kan worden genoemd. Ook binnen de katholieke kerk bestond immers veel kritiek op de heftige vervolging van andersdenkenden in deze jaren.

4 De Bijbel

Het toneelstuk *Van die becooringe des duvels* is geschreven in de eerste helft van de zestiende eeuw. In die tijd heersten er grote godsdienstige onrusten in de Nederlanden. Vanaf 1522 hadden zich in de steden ketterse sympathieën gevestigd en steeds meer mensen kregen oog voor de misstanden in de katholieke kerk. Als gevolg daarvan ontstond ook een behoefte aan een nieuwe bijbel in de eigen taal, die niet perse de tekst bood volgens de Vulgata, de Latijnse bijbel van de katholieke kerk, maar die direct terugging op de oorspronkelijke Griekse (OT) en Hebreeuwse (NT) tekst en waarin kanttekeningen werden gemaakt bij de invloeden die het katholicisme op de Vulgatavertaling had gehad. Een bijbel die onafhankelijk was van het katholieke geloof, zou je kunnen zeggen.

Het was in 1522 dat de Amsterdamse drukker Doen Pieterszoon het evangelie van Mattheus in het Nederlands uitgaf. Deze editie was een bewerking en vertaling van het ‘Novum Testamentum’ van Erasmus dat in 1519 verschenen was. In hetzelfde jaar kwam de Nederlandse vertaling van delen van Luthers vertaling van het Nieuwe Testament uit en zo waren de eerste twee nieuwe Nederlandstalige bijbels geboren. Een lange reeks zou nog volgen: in de jaren 1522 tot 1545 zijn er in de Nederlanden tachtig verschillende bijbeledities verschenen. Door de snelle ontwikkeling van de boekdrukkunst konden ook steeds meer mensen zich een bijbel veroorloven. In 1526 werd voor het eerst een volledige gedrukte Nederlandstalige bijbel uitgegeven en wel door Jacob van Liesvelt in Antwerpen.

Voor het verhaal *Van die becooringe des duvels* is gebruik gemaakt van tekstgedeelten uit zo'n nieuwe Nederlandstalige bijbel. Om te weten te komen waar Jan Tomisz op godsdienstig gebied stond, is het van belang de bijbelse passages in *Van die becooringe des duvels* te vergelijken met de fragmenten uit een aantal contemporaine bijbelvertalingen. Hierbij is het zaak te letten op hoe de bijbelfragmenten geformuleerd zijn en in hoeverre de passages uit het toneelstuk daarmee overeenkomen. Om te vergelijken waren vooral het evangelie van Mattheus en dat van Lucas van belang. In beide evangeliën staat, net als in het toneelstuk, beschreven hoe de duivel op drie manieren probeert om Jezus te verleiden. Ten eerste probeert de duivel Jezus brood te laten maken van stenen. Ten tweede wil hij dat Jezus zich van het dak van de tempel laat vallen, er zullen immers engelen verschijnen om hem op te vangen, en ten derde vraagt de duivel Jezus om voortaan hem te aanbidden in plaats van God. In het toneelstuk staan de drie pogingen in deze volgorde beschreven, evenals dat in het evangelie van Mattheus het geval is. In het evangelie van Lucas is de volgorde echter anders. Daarom lijkt het duidelijk dat in de eerste plaats het evangelie van Mattheus gebruikt is, maar omdat er in de marge van het toneelstuk aangegeven staat dat ook het evangelie van Lucas geraadpleegd is, leek toch ook dat evangelie de moeite van het vergelijken waard.

Drie vertalingen leken geschikt om te vergelijken: de hervormingsgezinde bijbel van Willem Vorstermann uit 1532, de Lutherse

bijbel van Hansken van Liesvelt uit 1538 en de evangelisch gezinde bijbel van Steven Mierdman uit 1545. In deze bijbels waren namelijk voor het eerst afdrucken van een houtsnede opgenomen, met daarop de beeltenis van de duivel die Jezus in de woestijn probeert te verleiden. Het valt aan te nemen dat Jan Tomisz voor zijn stuk gebruik heeft gemaakt van een geïllustreerde bijbel. Op de afbeeldingen van de verzoeking in de woestijn staat de duivel namelijk afgebeeld met een kap op zijn hoofd. Dit staat echter nergens in een bijbel beschreven, terwijl in vss. 497-498 wel heel duidelijk beschreven wordt hoe Eeuwige Haat en Huichelachtige Hoogmoed de duivel een dergelijke kap wordt aangetrokken:

*Wij sullen u een nieuwe cap aen treckken
soo mogen wij bedeckken / u valscheijt altemaelen*

Willem Vorstermann was een grote drukker in de eerste helft van de zestiende eeuw. Ook hij sprong in op de behoefte die ontstaan was aan nieuwe bijbels, maar zijn goede relatie met de overheid, die nog steeds van mening was dat alle bijbelvertalingen de Vulgata moesten volgen, wilde hij niet op het spel zetten. Om mogelijke sancties te voorkomen gaf hij zijn bijbel uit 1532 de titel *Den bibel. Tgeheele Oude en Nieuwe Testament met grooter naersticheyt naden Latijnschen text gecorrigeert* mee. De uitgever had echt voor ogen om een vertaling naar de Vulgata te geven, maar de *correctuers* namen zoveel vrijheid bij het vertalen dat sommige zinnen uit de Liesveltbijbel van 1526 letterlijk werden overgenomen. Zo ontstond er een bijbel die voor elk wat wils bood: de hervormingsgezinden lazen bekende dingen en katholieken vonden de bijbel kerkelijk betrouwbaar. Zo werd de Vorstermannbijbel de bijbel voor de zoekenden.

Hansken van Liesvelt, die in 1538 een bijbel uitgaf, was hoogstwaarschijnlijk familie van de eerder genoemde Jacob, die in de eerste helft van de zestiende eeuw de grootste leverancier van Nederlandse bijbelvertalingen was. In de loop der jaren werd de Liesveltbijbel steeds Lutherser en sommige edities werden dan ook verboden. Jacob is om zijn verboden bijbeledities in 1545 onthoofd. De vier bekende bijbeledities van Hansken van Liesvelt zijn echter nooit verboden geweest.

Steven Mierdmans tenslotte, zou in 1556 samen met Jan Gheylliaert de eerste Nederlandstalige gereformeerde bijbel uitgeven. Voor het echter zo ver was, werd in 1543 een van zijn eerste bijbeledities, waarin ook al nieuwe godsdienstige ideeën opgenomen waren, verboden. Het bleef niet bij deze ene verboden bijbel en in 1547 vluchtte hij naar Londen, waar hij tot 1554 woonde. Toen werd het hem ook daar te heet onder de voeten en kwam hij weer terug naar de Nederlanden.

Op de volgende pagina volgt een schematische vergelijking van de passages vss. 366-368:

Toneelstuk vss. 366-368	Liesvelt, Matth.3	Vorstermann, Matth.3	Mierdman, Matth.3
Doen quammer een stem uuijten hoogen trone <i>seggende</i> dit is mijn sone <i>inden</i> <i>welcken ick</i> heb een <i>behaegen</i> hoort hem in alle Dagen	Ende siet daer quam een stemme uten hemel <i>seggende</i> , Dese is mijn beminde sone <i>inden</i> <i>welcken ic</i> een welbehagen hebbe	Siet daer quam een stemme ut den hemel <i>segghende</i> Dese is mijn beminde sone <i>inden</i> <i>welcken ic</i> mi behaecht hebbe	Een stemme vanden hemel af, sprack [...]

De passage uit de Liesveltbijbel komt letterlijk met het toneelstuk overeen. De verschillen tussen de edities van Liesvelt en Vorstermann zijn echter heel klein. Omdat er ‘ketterse’ ideeën in het stuk voorkomen, zoals de uitbeelding van de katholieken als een groep huichelachtige, hoogmoedige dwazen, lijkt het plausibel dat Jan Tomisz de Liesveltbijbel heeft gebruikt.

5 De Duivel en de sinnekens

5.1 De sinnekens

Sinnekens waren meestal allegorische personificaties die de menselijke aandriften en begeerten uitbeeldden. Ze speelden een belangrijke rol in het rederijkerstoneel. Door hun gespot met en gescheld op alles en iedereen namen ze de situatie op het toneel vaak op de korrel en wierpen ze een ander licht op de opgevoerde onderwerpen. De toeschouwer kreeg zo een goed beeld van de mogelijke interpretaties van wat er op het toneel gezegd en uitgevoerd werd.

De soortnaam ‘sinnekens’ werd, voor zover bekend, voor het eerst gesignaleerd in 1551. In dat jaar werd de term gebruikt door Reyer Geurtz., de man die de stukken kopieerde voor de bekendste rederijkerskamer van Amsterdam: d'Eglentier. Voordat de term ‘sinnekens’ in gebruik werd genomen, traden er al vergelijkbare personages op in het rederijkerstoneel onder de namen ‘neefkens’, ‘nichte(n)’ en ‘verraders’.

In het spel *Van die becooringe des duvels* treden twee neefkens op, namelijk Eeuwige Haat en Huichelachtige Hoogmoed. Ze zijn te rangschikken in de groep sinnekens.

5.2 De verbanning van Lucifer uit de hemel

De zonde kwam in de wereld op het moment dat de aartsengel Lucifer uit de hemel werd verstoten. Aartsengelen zijn engelen die als boodschappers van God optreden bij gewichtige gelegenheden. In totaal waren er vijf aartsengelen: Michaël, Gabriël, Rafaël, Uriël en Lucifer. De aartsengel Lucifer nam een bevoorrechte positie in onder de engelen: hij was de ‘opperste der engelen’.

Lucifer was echter de enige aartsengel die niet bereid was genoeg te nemen met zijn plaats onder God. In zijn hoogmoed dacht hij net als God volmaakt goed te kunnen zijn. Hij wilde ook gediend en aanbeden worden door anderen. Geleid door zijn hoogmoedige gedachten plaatste hij zich naast de troon van de Allerhoogste, wat door God als een grote zonde werd beschouwd. Lucifers vertoon van zelfverheffing leidde ertoe dat hij voorgoed zijn bevoorrechte positie in de hemel kwijtraakte: hij en zijn aanhangers werden verbannen naar de hel, de verblijfplaats van gestrafte zondaars.

Vanaf het moment dat Lucifer zijn plaats in de hemel kwijt was, vocht hij zijn strijd tegen God uit via de mens. De mens zou namelijk de lege plaats in de hemel op de door God aangewezen tijd opvullen. Ook hierbij kwam weer de afgunst om de hoek kijken: Lucifer kon het niet hebben dat de mens hem in bovennatuurlijk geluk zou overtreffen. Vandaar dat hij pogingen doet om de mens ten val te brengen.

In het stuk *Van die becooringe des duvels* wordt de verbanning van Lucifer beschreven door zijn hulpje Satan. Deze vertelt de toehoorders dat Lucifer geheel en al door God verlaten is, omdat hij afstand van Hem heeft gedaan (vss. 439-441). Het feit dat de mens eens de plaats in de hemel naast God zal innemen doet Lucifer uitbarsten in woede. Hij laat dit dan ook niet

over zijn kant gaan en stuurt Satan naar de aarde om verderf te zaaien onder de mensen. De mens zal volgens Lucifer en Satan moeten boeten voor het feit dat hij eens de plaats naast God in de hemel zal innemen, zoals we in vss. 447-450 lezen:

tmenschen geslacht moeten wij eewich haeten
 in gramschap moeten wij op hem verhitten
 Dat om toverdencken der plaetsen daer wij eens saten
 dat sij soo triumphelijcken sullen besitten

5.3 De onderlinge verhouding tussen de duivels

Het Hebreeuwse woord ‘Satan’, verwijst naar het bovenmenselijke wezen dat de relatie tussen God en de mensen probeert te verstoren. In de rangorde van de hel bestaat er een onderscheid tussen de regerende klasse en een onderlaag. De eerste klasse duivels wordt vertegenwoordigd door de grote duivels van het Christendom: Lucifer en Satan. Satan is te omschrijven als de rechterhand van Lucifer; deze kan zich namelijk niet buiten de ‘hellemuren’ begeven en heeft een hulpje dus hard nodig. De tweede klasse onder de duivels wordt gevormd door een groep ‘onderduivels’. Deze lagere duivels vormen samen met Satan de groep die de ideeën van Lucifer in de praktijk brengt.

De duivel verklaart zijn aanwezigheid op aarde tegenover de neefkens Eeuwige Haat en Huichelachtige Hoogmoed in vss. 455-458. Hij maakt hier duidelijk dat hij van Lucifer de opdracht heeft gekregen om uit te zoeken of de man die zegt de zoon van God te zijn, dat ook echt is:

*hier om heeft mijn Lucifer uuijt Der hellen gedreven
 Dat ick soude verneemen tonser baet
 off hij die geen is Die hier beneven
 inder woestijnen aldus vasten gaet*

Aangezien Satan vol slechte ideeën zit, maar erg dom is, hebben de duivels uit de tweede klasse, de onderduivels, veel invloed op hem. Hij roept hun hulp ook voortdurend in. Door te vertellen dat hij geen idee heeft hoe hij erachter moet komen of Jezus, die in de woestijn aan het vasten is, ook werkelijk de zoon van God is, zet hij de deur open voor de neefkens. Huichelachtige Hoogmoed haakt meteen op zijn woorden in en stelt voor dat Satan zich door hem en zijn maatje Eeuwige Haat laat adviseren. Satan is erg blij met deze hulp en stemt gelijk toe:

vs. 463:

Duvel
Goe mannen een saeck is mijn bevoolen die ick niet weet te beginnen

vss. 467 - 470:

Geveijnsde Hovaerdij

*Wat ghij moet hem ondertasten
wij sullen u wel ontlasten // Laeten wij u raeden*

Duvel

*Wel ick stel mijn onder u genaeden
weet ghij mijn tontlaeden // soo sijn ick blij*

5.4 De hoofdzonden

Lucifer tracht, geholpen door de als duivels voorgestelde hoofdzonden, de mensen tot zondige praktijken te verleiden. Een hoofdzonde is een zonde waarvoor geen genade is en die leidt tot eeuwige verdoemenis. Een dermate zware straf wordt door God toegekend aan diegenen die zich strafbaar maken aan een van de volgende zonden:

1. hoogmoed
2. hebzucht
3. onkuisheid
4. haat
5. gulzigheid
6. woede
7. traagheid

Behalve aan een van de genoemde hoofdzonden kan de mens zich ook schuldig maken aan velerlei andere zonden. Deze zonden zijn vaak afgeleiden van een van de hoofdzonden.

Van de genoemde hoofdzonden leiden met name haat en hoogmoed tot de ergste zonde die een mens kan begaan, namelijk de verwerping van God als de Allerhoogste. De hoogmoedige erkent immers uitsluitend zijn eigen voortreffelijkheid en verwerpt daarmee de volmaaktheid van God. De haat komt voort uit een gevoel van vernedering dat anderen meer bevoorrecht zijn dan men zelf.

Wanneer de mens zich laat leiden door de haat om zo zijn eigen positie te verbeteren, imiteert hij de zonde die Lucifer eens in de hemel begaan heeft en die leidde tot zijn verbanning uit de hemel en tot eeuwige verdoemenis in de hel.

6 Poëtica

6.1 Vormaspecten

Een toneelspel als deze rederijkerstekst dient zeker niet als een vrijblijvende kunstuiting te worden beschouwd. Het is een spel dat voortkomt uit de actualiteit en dat deze actualiteit probeert te beïnvloeden. Een spel waarin een voornamelijk bijbelse geschiedenis en religieus-politieke actualiteiten en doelen verweven zijn. Niet alleen de stofkeuze en het optreden van de abstracte sinnekens maken echter van *Van die becooringe des duvels* een rederijkerstoneelstuk. De schrijver heeft volop gebruik gemaakt van kenmerkende elementen van de rederijkerspoëzie: ingewikkelde rijmen en versvormen. De grondvorm van het spel is een gepaard rijm dat veelvuldig wordt opgesierd met de zogeheten *rhetorique batelée*: een halve regel rijmt op de daaraan voorafgaande regel (voorbeeld 1). Vaak is deze rijmvorm gecombineerd met de *dobbelsteert*, waarbij laatste twee woorden van een (halve) versregel rijmen op de daaraan voorafgaande regel (voorbeeld 2). Deze kunstige vormen worden in de tekst benadrukt door twee schuine streepjes (/). Sommige versregels zijn over twee (halfregel) of over drie spreekbeurten (clausen) verdeeld. Een enkel streepje (/) moet gelezen worden als een komma.

Voorbeeld 1, *rhetorique batelée* in vss. 1-2:

*Ow bevejnsde hovaerdij / comp toch hier **buijten**
springt uuijter **muijten** // ghij sult wat nijs // hooren*

Voorbeeld 2, de *dobbelsteert* en *rhetorique batelée* gecombineerd in vss. 15-16:

*Wat wilt ghij toch seggen ghij eeuwige **haet** // **quat**
u valsche **raet** // **gaet** // in allen rijcken*

Bij cruciale scènes in het spel en bij het begin en het einde van een optreden wijkt de rijmvorm vaak af. In het spel zijn tien plaatsen te vinden waar dat het geval is. Op deze plaatsen is de tekst vormgegeven in een van de kenmerkende lyrische rederijkersvormen, het rondeel. Een rondeel is een strofische vorm met het rijmschema ABAAABABB, waarbij de regels één, vier en zeven en de regels twee en acht gelijkkluidend zijn. De rondelen en hun vertolkers zijn te vinden in de volgende passages:

1.	vss. 1-10	Eeuwige Haat & Gevejnsde Hovaerdij
2.	vss. 182-194	idem
3.	vss. 396-405	idem
4.	vss. 406-411	Jezus
5.	vss. 439-457	Satan

6.

vss. 421-771

Eeuwige Haat &
Geveijnsde Hovaerdij

7.	vss. 585-594	idem
8.	vss. 612-621	idem
9.	vss. 681-691	Satan & Eeuwige Haat & Geveijnsde Hovaerdij
10.	vss. 845-853	Eeuwige Haat & Geveijnsde Hovaerdij

Het vierde en vijfde rondeel, uitgesproken door Jezus en Satan, gaat naadloos over in een ander rijmschema; verschillende rijmklanken uit het rondeel keren terug in de volgende regels en vormen een nieuwe, afwijkende, rijmstructuur. Na het vierde rondeel (en een overgangsregel (A)) komen zes kwatrijnen met het schema BABB/CBCC/DCDD/ etc. (vss. 415-438), na het vijfde rondeel volgen drie van deze kwatrijnen (vss. 458-459). Het rijm van de regels 539-561 - de aanvang van Jezus bekoring door de duivel! - is ook afwijkend van het gepaarde rijm. Achtereenvolgens uitgesproken door Jezus (vss. 539-547), Satan (vss. 548-556) en wederom Jezus (vss. 557-561). In schema weergeven: ABAB/BCBC(c), CDCDEDE(e) en (e)FEFF(f).

De grote nadruk op rijm en rijmstructuren was een belangrijk kenmerk van de rederijkersliteratuur. In de ogen van rederijkers was poëzie dan ook een vorm van muziek, voortgebracht door de menselijke stem: ‘musique naturel’. Het resultaat is een sterk op de voordracht gerichte tekst. Vooral in de mondelinge voordracht zal het vele rijm, zeker in combinatie met halfregels, de verzen een stuwende dynamiek en extra zeggingskracht hebben gegeven.

Afwijkingen van het vaste rijmschema hebben de toeschouwer oplettend gemaakt en zullen het belang van bepaalde scènes hebben benadrukt.

Ook het stijlmiddel van de herhaling, zoals *Dient u selven...* en *Laet u dienen...* (respectievelijk vss. 779-785 en 787-800), zal de gewenste nadruk hebben opgeleverd en de ‘valse leer’ luid en duidelijk overgebracht hebben. De stijlmiddelen zijn aangewend ten bate van de boodschap van het spel.

6.2 Mogelijke opvoering

Het stuk is zoals eerder gezegd opgedeeld in zes delen, die gescheiden zijn door pauzes. Dit lijkt voornamelijk ingegeven door de mogelijke opvoeringspraktijk. Na een pauze is de locatie waar het spel plaatsvindt namelijk steeds gewijzigd. Waarschijnlijk is het de bedoeling geweest om in de pauzes het decor aan te passen of de spelers te verplaatsen. Het is niet bekend of *Van die Becooringe des duivels* ooit is opgevoerd, duidelijk is echter wel dat het met het oog op een opvoering geschreven is. De schrijver vermeldt bij aanvang van een nieuw deel en bij scènewisselingen wie er op of af dient te gaan en waar een scène plaats vindt.

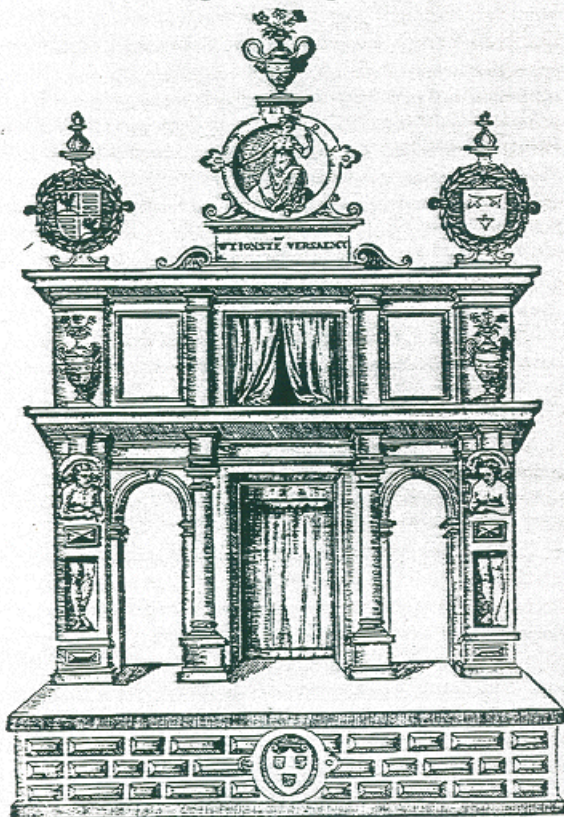
Hoe het rederijkerstoneel er precies heeft uitgezien is moeilijk te achterhalen. Het toneel zoals dat op de afbeelding is weergegeven, zal niet als standaard hebben gegolden. De meeste toneeldecors zullen waarschijnlijk eenvoudiger zijn geweest. Uit de tekst zijn een paar dingen over een mogelijk setting af te leiden. De eerste bekoring vindt plaats in de woestijn, bij de tweede bekoring staan Jezus en Satan op

een stelling boven het toneel dat het dak van tempel moet voorstellen en de derde poging vindt volgens de

aanwijzing plaats op een berg. Of deze locaties echter, zoals soms gebeurde, door een schildering achter de spelers of anderszins voor het publiek duidelijk zijn gemaakt blijft onbekend. In ieder geval zal er een ruimte geweest moeten zijn waaruit de spelers op en af konden gaan; en waaruit, bij de opening van het spel, Huicelachtige Hoogmoed naar buiten komt als zijn kompaan Eeuwige Haat hem roept. Ook Huicelachtige Hoogmoed zal even van het (voor-)toneel zijn verdwenen om de monnikskledij voor de duivel te halen (na vs. 499-711). Het toneel hoeft zoals gezegd niet op de afbeelding te hebben geleken. Een verhoging, een stellage en een enkel doek kan hebben volstaan. Zoals ook de kuil waarin Huicelachtige Hoogmoed Eeuwige Haat stoot (vss. 139-141) eenvoudig weg de diepte voor het podium kan zijn geweest.

Een andere zaak die van belang kan zijn geweest bij een mogelijke opvoering is het publiek. In de tekst zijn passages te vinden die verwijzen naar een mogelijk publiek. De sinnekens durven bijvoorbeeld vanwege eventuele vervelende consequenties zogenaamd de veroorzakers van misstanden, de bedelmonniken, niet bij de naam te noemen: je weet maar nooit wie er tussen het publiek zal staan. Het publiek maakt zo als het ware even deel uit van het spel.

De figure van tSpeeltanneel.

De figure van tSpeeltanneel

Uit: *Spelen van sinne vol scoone moralisacien [etc.]*,
Antwerpen: Willem Silius, 1561

7 Tekst

Een ander spel van die becooringe des duvels hoe hij crijstus becoorden

Ewige haet een Neefken

Ow beveijnsde hovaerdij / compt toch hier buijten
springt uijter muijten // ghij sult wat nijs // hooren

Geveijnsde hovaerdij een Neefken

Wat compt mij daer in dooren // tuijten

Ewige haet

Ou beveijnsde hovaerdij / comt toch hier // buijten

Geveijnsde hovaerdij

- 5 Mijn docht ick hoerder singen off / fleuijten
ick wet om twee cluijten // hij wil nae den prijs // spooren

Ewige haet

Ou beveijnsde hovaerdij compt toch hier buijten
springt uijter muijten // ghij sult wat nijs // hooren

Geveijnsde hovaerdij

Ick coem u bij

Ewige haet

- 10 Wat jae soo / so wit als een rijs // coren
datmen u moet ondert / ijs // smoren / in Lucifers // viveren

Geveijnsde hovaerdij

Waer om dat toch neve

Ewige haet

Maer van alle boosheijt sijdijs een bedrivere
ende verstivere // van alle eijgen baet // maet

Geveijnsde hovaerdij

- 15 Wat wilt ghij toch seggen ghij eewige haet // quaet
u valsche raet // gaet // in allen rijcken
Lucijfer bedroochdij // met u valsche practijcken
als hij hem ginck gelijcken // bijden hoochsten verheven
int eewich leven

Hertaling

Een ander spel over de verzoeking van de Duivel waarmee hij Christus in verleiding bracht

Eeuwige Haat, een sinneke

Oh, Huichelachtige Hoogmoed kom toch naar buiten.
Spring uit je hok, je zult wat nieuws horen.

Huichelachtige Hoogmoed, een sinneke

Wat komt mij nu in de oren tuiten?

Eeuwige Haat

Oh, Huichelachtige Hoogmoed, kom toch naar buiten.

Huichelachtige Hoogmoed

Ik dacht dat ik hoorde zingen of fluiten.
Ik wed om twee centen dat hij is haantje de voorste.

Eeuwige Haat

Oh, Huichelachtige Hoogmoed, kom toch naar buiten.
Spring uit je hok, je zult wat nieuws horen.

Huichelachtige Hoogmoed

Ik kom bij je.

Eeuwige Haat

Wat ja, zo wit als een are van het koren
Men moge jou onder het ijs verzuipen in Lucifers oven.

Huichelachtige Hoogmoed

Waarom dat toch, vriend?

Eeuwige Haat

Wel, van al het kwaad ben jij een opstoker
en een najager van alle eigenbaat, makker.

Huichelachtige Hoogmoed

Wat wil je toch zeggen, jij kwade Eeuwige Haat.
Jouw valse raad gaat rond in alle rijken.
Lucifer bedroog je met je gemene praktijken.
Zodat hij zich gelijk stelde met Hem die het hoogst is verheven
in het Eeuwige Leven

Ewige haet

- 20 Ghij geveijnsde hovaerdije dat hebdi bedreven
dat hij quam in sneven // mach hij u dancken

Geveijnsde hovaerdij

- Ende ghij ewige haet tfij al u rancken
ghij wilt over al bancken // int eerste beginnen
ghij hebt gehaet dat moetij bekinnen
25 tgoddelick beminnen // laet ende vroeck
dat godt almachtich tot die menschen droech
ghij deed dat hij toech // Adam uuijten paradijse
als hij hadt gegeeten vanden verbooden spijsen
van meerder afgrijse / en hoort ick noijt spreekken

Ewige haet

- 30 Eij geveijnsde hovaerdije hoe hebt ghij hem onsteeken
alst heeft gebleecken // ghij ginct hem den raet // meten
als dat hij souden goet ende quaet // weeten
dit sijn u moordaet // beeten // ghij lelijcke prijē
dit hebdi al gespeelt beveijnsde hovaerdije
35 ick woude ghij saet te rije // in Lucifaers block // huis

Geveijnsde hovaerdij

Ick woude ghij saet in Antecrists clock // huis
gaet maect u rock // cuijs // ghij droncken water // pater

Ewige haet

Ghij beghint te poffen en te blaesen off ghij een pater // waert
ick seg hout u snaeter // baert // ghij lelijcke rondarijs

Geveijnsde hovaerdij

- 40 Eij swijcht ghij duvels notarijs
belials ordinarijs // wat wildi veel bijten in mijnen cabel
maer ick weet waer voor ghij grout

Ewige Haet

Waer voor sout ick duchten

Geveijnsde hovaerdij

- Ghij meent dat ick u sal seggen van Caijm en abel
45 ghij gierige Nabel // met u nijdige tanden⁺
ghij hebt gehaet die rechtvaerdige offerhande
die godt stelden te branden nae sijns selfs behaegen
daerom heeft Caim sijn broeder voerslaegen
doer u nijdige cnaegen // hoe coendijt missaeken

⁺gen 4

Eeuwige Haat

Jij Huichelachtige Hoogmoed, dat heb jij bedreven,
dat hij ten onderging, daarvoor mag hij jou danken.

Huichelachtige Hoogmoed

En jij Eeuwige Haat, met al jouw trucs, schande.
Jij wilt overal feesten. Vanaf het eerste begin
heb je gehaat - dat moet je toegeven -
de goddelijke liefde die, laat en vroeg,
de almachtige God tot de mensen droeg.
Jij maakte dat Hij Adam uit het Paradijs joeg
toen hij van de verboden spijzen had gegeten.
Van iets afgrijselijkers heb ik nooit horen spreken.

Eeuwige Haat

Ah, Huichelachtige Hoogmoed, hoe heb jij hem opgehitst
zoals is gebleken. Jij ging hem adviseren
dat hij van goed en kwaad zou moeten weten.
Dit zijn jouw moordenaarsstreken, jij lelijk gespuis.
Dit heb je allemaal geflikt, Huichelachtige Hoogmoed.
Ik wou dat je te kijk zat in Lucifers blokhuis.

Huichelachtige Hoogmoed

Ik wou dat jij zat in de klokkentoren van de antichrist.
Ga je rok schoonmaken, jij dronken waterpater.

Eeuwige Haat

Je begint te proesten en blazen alsof jij een pater bent.
Ik zeg: 'Hou je snater, baardaap, jij lelijke prent.'

Huichelachtige Hoogmoed

Hé, zwijg jij notaris van de Duivel
Dienaar van Belial, wat, wil je me dwarszitten?
Maar ik weet waar jij van gruwelt.

Eeuwige Haat

Waarvoor zou ik vrezen?

Huichelachtige Hoogmoed

Je weet wel dat ik zal spreken van Kain en Abel,
jij gierige Nabel, met je venijnige tanden,
jij hebt gehaat de goede offerande
die God liet branden naar zijn behagen.
Daarom heeft Kain zijn broer doodgeslagen,
door jouw boosaardig knagen, hoe kan je het tegenspreken.

Ewige haet

50 Ick seg hout u backhuis off ick smijt u op u caecken
 wat wildij mijn dus laecken // ghij vijleijnige salmander
 want deen is soe goet als dander
 ghij sijt elcxs een aenrander // met u loese treeken

Geveijnsde hovaerdij

55 Den duvel wil hier den nickker voorspreeken
 hoort sijn gebreeken // condt ickse bedincken

Ewige haet

Wat dinck soude dat weesen

Geveijnsde hovaerdij

Ghij deedt dat godt alle die werlt liet verdrincken
 ende ten gronde versincken // ghij eewijge haet // lack

Ewige haet

60 Bij gans bloet dat ick u niet van boven opt straet // smack
 ghij geveijnsde raet // sack // geen arger op daerde
 want haet ende nijt / compt uijjt hovaerde
 ick woude ghij saet te paerde // in Lucifaers muijl // gat

Geveijnsde hovaerdij

1ck woude ghij saet daer huijden den hoochsten vuijl // sat
 swijcht noch off ick huijl wat // dat ghij u moecht scaemen

Ewige haet

65 Een huis vol hoeren en souden u niet blaemen
 ick weet van u wat raemen // condt ickket verbreggen

Geveijnsde hovaerdij

1ck wil u wel doen op den vangen poort // leggen
 woude ickt woort seggen // daer ick thans op gisten

Ewige haet

Wat dinck weetij dan

Geveijnsde hovaerdij

70 Ghij doeter mennich tgelt voerdobbelen voerquisten
 ick niet en misten // wilt ghij desen spijs // smaeken
 ende als sijt al verdobbelt hebben moedmense daer wijs // maken
 sal ick nu geen prijs // raeken // dat mach mijn wel spijten

Eeuwige Haat

Ik zeg, hou je bek of ik sla je op je kaken.
 Wat wil je mij zo verwijten, jij gemene salamander?
 Want de een is zo goed als de ander.
 Jij bent een aanrander van een elk met je listige streken.

Huichelachtige Hoogmoed

De duivel wil hier de nikker voorspreken.
 Hoor zijn gebreken, ik zou ze niet kunnen bedenken.

Eeuwige Haat

En wat zou dat dan wel wezen?

Huichelachtige Hoogmoed

Jij maakte dat God de hele wereld liet verdrinken
 en tot op de bodem deed zinken, jij Eeuwige Haat, vuilak.

Eeuwige Haat

Bij Gods bloed, dat ik je niet van boven op de straat smak.
 Jij Huichelachtige Raad, zak, er is er geen erger op de aard.
 Want uit hoogmoed komt voort nijd en haat.
 Ik wou dat je te paard zat in Lucifers muil-gat.

Huichelachtige Hoogmoed

Ik wou dat jij was waar tegenwoordig het grootste vuil zat.
 Zwijg nu of ik schreeuw iets waarvoor je je zult schamen.

Eeuwige Haat

Een huis vol hoeren zou jou nog niet blameren.
 Ik ken heel wat van jouw listen, zou ik het voor me kunnen houden?

Huichelachtige Hoogmoed

Ik zou je wel in de gevangendoor kunnen laten zetten,
 als ik zou zeggen waar ik nu op broed.

Eeuwige Haat

Wat weet je dan?

Huichelachtige Hoogmoed

Jij maakt dat menigeeen zijn geld met dobbelen verkwist,
 ik heb het niet mis, laat je dit maar smaken,
 en als zij alles verdobbeld hebben, moet men ze daar weer wijsmaken.
 Als ik nu niet raak schiet, dan zou me dat spijten.

Ewige haet

En weet ghij anders niet te verwijten
75 dat ghij u moet beschijten // ghij leelijcke sem // codt

Geveijnsde hovaerdij

En ghij waert oick raetsman vanden nijdigen mem // rot
al gaet mijn // stem // bot // ghij moetet lijn

Ewige haet

Ende ghij hebt hem ontsteeken met hovaerdijen
tot oorlogen en strijen // soomen leest in moijses boecken
80 noch suldijer in vinden wildij u vercloecken
om naerstig te soecken // nae die saecken
hoe dat hij een toren in babel de maeken
daer godt die spraeken // verkeerden mits dien
dat liet hij immers om die hovaerdije geschien
85 hoe wildijt ontvlien // verstaet deese lesse

Geveijnsde hovaerdij

Ick woude ick prince waer van babilonijen en ghij prinsesse
dan sout ick mijn vlesse // met ewijge haet // vullen

Ewige haet

Hoe soude ick dan met geveijnsde raet // smullen
en eijgen baet // pullen // in mijnen cruijt // sack

Geveijnsde hovaerdij

90 Blaest vrij als een manneken

Ewige haet

Eij leelijcke drijt // lack
ghij deet dat Jacop den loge uuijt // stack
tot Isack sijn vader met woorden schoone
seggende ick ben Esaw uwen lieven soone
95 waer doer hij sonder hove // ontfinck de benedixsij gepresen

Geveijnsde hovaerdij

Doen is doer u mits deesen
in Esaw een groote haet gereesen/
Als wij leesen // werden hij soo seer verbolgen
soo dat hij ginck sijn broeder vervolgen
100 als Jacob hem hadt ontswolgen // die benedixie groot
ende vervolchden hem om te brengen ter doot
ghij waert diet hem sloot // in sijnen wille
ghij ewijge haet

Eeuwige Haat

Weet je anders niet te verwijten?
Je moge je beschijten, jij lelijke apenstront.

Huichelachtige Hoogmoed

En jij was ook raadsman van de gemene Nemrod,
al wordt mijn stem schor, je moet het aanhoren.

Eeuwige Haat

En jij hebt hem met hoogmoed aangestoken,
tot oorlogen en strijd, zoals men leest in Mozes' boeken.
Nog meer zal je erin vinden, als je je er toe zet
om goed te zoeken naar die zaken:
hoe dat hij de toren van Babel liet maken,
waarom God de talen heeft gedreven uit elkaar.
Dat heeft hij immers vanwege de hoogmoed gedaan.
Hoe wil je het ontkennen? Begrijp deze les.

Huichelachtige Hoogmoed

Ik zou willen dat ik prins van Babilonië was en jij prinses,
dan zou ik mijn lichaam met Eeuwige Haat vullen.

Eeuwige Haat

Hoe zou ik dan met Huichelachtige Raad smullen
en zelfgewin in mijn knapzak proppen.

Huichelachtige Hoogmoed

Poch gerust als een haantje.

Eeuwige Haat

Hé, lelijke smiecht, smeerlap.
Jij maakte dat Jacob de leugen uitsprak,
toen hij tegen Isaac, zijn vader, met fraaie woorden
zei: 'Ik ben Esau uw lieve zoon',
waardoor hij zonder recht ontving de vaderlijke zegen

Huichelachtige Hoogmoed

Toen is door jouw toedoen
in Esau een grote haat gerezen.
Zoals we lezen, is hij zo woedend geworden
dat hij zijn broer ging vervolgen.
Toen Jacob hem de grote zegen had ontstolen,
vervolgde hij hem om hem te doden.
Jij was het die hem dat in zijn wil legde,
jij Eeuwige Haat.

Ewige haet

- Eij lelijke hille
 105 swijcht ghij vrij stille // van sulcke visevaesen
 ghij ginct hem thooft vol hovaerdije blaesen
 dat hij scheen te raesen // als een dolle catre

Geveijnsde hovaerdij

Aensiet doch deese pronckere

Ewige haet

Eij siet toch deese pratere

Geveijnsde hovaerdij

- 110 Eij siet toch deese straet jonkere

Ewige haet

Eij siet toch dese heijlijge patere
 ghij sijt een tribulatre / tussen kint en vadere

Geveijnsde hovaerdij

Ghij sijt een vuijl boeve

Ewige haet

- En ghij een verradere
 115 u feninige adere // sal noch van boosheijt splijten

Geveijnsde hovaerdij

Hoe duvel baerdij dus wildij mijn smijten
 ick soude u liever bijten // en scuere u met tanden

Ewige haet

- Eij lelijk dieff wat hebier mennich doen branden
 in diversche landen // godt moet u // bedroven
 120 dit hebdijs gespeelt met u beveijnsde // boven
 wildij wat toven // ick salt u gaen toenen

Geveijnsde hovaerdij

- Nu moet ick wat seggen om u versconen
 hoe dat ghijt maecte met Jacops soonen
 als Josep sijn droom / haer uuijt ginck spreken
 125 doen ginct ghij haer met haet en nijt ontsteeken
 alst is gebleeken // dien tijen jaet

Ewige haet

Ende doen hebt ghijse vervult met hovaerdijen // maet
 als honden en prijen // quaet // om haer te verslinden

Eeuwige Haat

Hé, lelijk toppunt van ellende,
hou toch eens op met je beuzelpraatjes.
Jij ging hem het hoofd vol hoogmoed blazen,
zodat hij leek te razen als een dolle kater.

Huichelachtige Hoogmoed

Aanschouw toch deze zuurpruim.

Eeuwige Haat

Hé, zie toch deze praatjesmaker.

Huichelachtige Hoogmoed

Hé, zie toch deze straatfluum.

Eeuwige Haat

Hé, zie toch deze heilige pater.
Je bent een ruziestoker tussen kind en vader.

Huichelachtige Hoogmoed

Je bent een vuile boef.

Eeuwige Haat

En jij een verrader.
Jouw gifader zal nog eens van boosheid barsten.

Huichelachtige Hoogmoed

Wat, duvel, klets je toch? Wil je mij aantasten?
Ik zou je liever bijten en verscheuren met mijn tanden.

Eeuwige Haat

Hé, lelijke dief, wat heb je er menigeen doen branden
in verschillende landen, God zal je vervloeken.
Dit heb jij bekokstoofd met die huichelachtige boeven.
Wil je wat toeven, dan zal ik het je tonen.

Huichelachtige Hoogmoed

Nu moet ik wat zeggen, met je welnemen,
hoe dat je het hebt geflikt met Jacobs zonen.
Toen Jozef zijn droom voor hen ging uitspreken,
toen liet jij ze in haat en nijd ontsteken,
zoals is gebleken, in die tijd, ja.

Eeuwige Haat

En toen heb jij ze met hoogmoed gevuld, maat,
als honden en kwade krenge, om hem te verslinden.

Geveijnsde hovaerdij

En waerom datte

Ewige haet

- 130 Maer om dat sij sorchden dat hij ten ijnden
boven haer binden // souden triumpheeren
dus gingen sij malcanderen adverteeren
om hem te vermeerden // wast dat sij begaerden

Geveijnsde hovaerdij

Dat quam doer u eewijge haet

Ewige haet

- 135 En tqum door u hovaerden

Geveijnsde hovaerdij

Noijt meerder quaet

Ewige haet

Dat sij hem in daerden
met grooter onwaerden // wouden laeten bederven

Geveijnsde hovaerdij

Stoot hem inden cuijl

Ewige haet

- 140 Nu sal hijt besterven

Geveijnsde hovaerdij

Siet daer leijt den guijl

Ewige haet

Nu salment hem uuijt kerven
sijn droomen dat wert hem nu wel vergowen

Geveijnsde hovaerdij

Dit deeden sij haeren broeder

Ewige haet

- 145 Soomen mocht aenschowen
maer het vast betrowen // op godt almachtich
heeft hem bewaert

Huichelachtige Hoogmoed

En waarom dat dan?

Eeuwige Haat

Wel, omdat zij bang waren dat hij uiteindelijk,
over hun regels zou triomferen.
Dus gingen zij elkaar ophitsen.
Hem te vernederen, was wat zij begeerden.

Huichelachtige Hoogmoed

Dat kwam door jou, Eeuwige Haat.

Eeuwige Haat

En het kwam door jou, Hoogmoed.

Huichelachtige Hoogmoed

Nooit was er meer kwaad.

Eeuwige Haat

Dat ze hem in de aard'
met grote minachting wilden laten creperen.

Huichelachtige Hoogmoed

Duw hem in de kuil.

Eeuwige Haat

Nu zal hij 't besterven.

Huichelachtige Hoogmoed

Zie daar ligt de gluiperd.

Eeuwige Haat

Nu zal men hem afleren
zijn dromen. Dat wordt hem nu wel betaald gezet.

Huichelachtige Hoogmoed

Dit deden ze met hun broer.

Eeuwige Haat

Zoals men kon aanschouwen.
Maar het vaste vertrouwen op God Almachtig
heeft hem behoed.

Geveijnsde hovaerdij

- Dat is seeker waerachtich
maer u is wel aendachtich // ghij vuijl catijff
150 hoe dat ghijt maecten met putifers wijff
als hij haer lijff // niet woude bekinnen
Doen sij onsteeken was met vleischelijcker minnen
doen hebt ghijse van binnen // dat seker sijt
onsteeken met groote haet ende nijt
155 dies sij in spijt // over hem ginck claegen
dat hij haer vercrachten woude

Ewige haet

Godt moet u plaegen
mijn moet mishaege // dese groote overdadicheijt
het dede Joseps hovaerdije

Geveijnsde hovaerdij

- 160 Het dede sijn rechtvaerdicheijt
sijn suiijvere waerdicheijt // alst was aenschijn
soo dat hij sijn heer getrow woude sijn
dies hij quam in pijn // en most gevangen bliven
en dat doer u haet

Ewige haet

- 165 Ick sal u met een vuijst voor u wangen // drijven
ende aen u hangen // kijven // bij uwen balge

Geveijnsde hovaerdij

Hangen segdij

Ewige haet

Jae aen Lucifaers galge
want u steect die walge // vanden naem des heeren

Geveijnsde hovaerdij

- 170 Waerom dat

Ewige haet

Ghij onsteelt hem sijnder eeren
u valsche leeren // gaedij hem in blaesen

Geveijnsde hovaerdij

Wien blaes ickse in

Huichelachtige Hoogmoed

Dat is zeer zeker waarachtig.
 Maar denk er wel aan, jij vuil katijf,
 hoe dat jij het bekokstoofde met Potifars wijf,
 toen hij haar lijf niet wilde gerieven,
 toen zij ontstoken was met vleselijke liefde.
 Toen heb jij haar hart, dat is zeker en vast,
 ontstoken met grote haat en nijd,
 zodat zij uit spijt tegen hem een klacht ging indienen
 dat hij haar had willen verkrachten.

Eeuwige Haat

God moge je straffen,
 deze grote wellust kan mij allerminst bevallen,
 het was Jozefs hoogmoed.

Huichelachtige Hoogmoed

Het kwam door zijn gerechtigheid,
 zijn onbevleete eer, zoals duidelijk bleek,
 dat hij zijn heer getrouw wilde zijn.
 Daarom raakte hij in last en moest hij gevangen blijven.
 En dat door jouw haat

Eeuwige Haat

Ik zal je een vuistslag op je wangen geven
 en aan je buik hangen en kijven.

Huichelachtige Hoogmoed

Hangen zeg je?

Eeuwige Haat

Ja, aan Lucifers galg,
 want je hebt een walging van de Naam van de Heer.

Huichelachtige Hoogmoed

Waarom dat?

Eeuwige Haat

Jij ontnemt hem zijn eer.
 Jouw valse leer ga je hen inblazen.

Huichelachtige Hoogmoed

Wie fluister ik die in?

Ewige haet

175 Maer u beveijnsde hovaerdige dwaesen
 die daer staen en raesen // als honden onsteeken
 als sij die warheijt behooren te preeken
 dan willen sijt al wreeken // extra ordina // is
 alsem seijt dat haer institutie contra // is
 dit speeldij in secreta // wis // al dese quaden condicien

Geveijnsde hovaerdij

180 Weet ghij wel wat sij roepen

Ewige haet

Ja watte

Geveijnsde hovaerdij

Justicie / justicie / justicie
 met grooter punicie // in alle Landen

Ewige haet

185 Es hem dan benoomen eenich beneficie
 datse roepen / hoe segdij

Geveijnsde hovaerdij

Justicie / justicie / justicie

Ewige haet

Soo en hoordt ick mijn daegen van meerder avaritie
 waer dat ick oijt quam in eenijge waeranden
 hoe roepense doch

Geveijnsde hovaerdij

190 Justicie / justicie / justicie
 met grooter punicie // in alle landen

Ewige haet

Die dieven hangen die dieven hangen

Geveijnsde hovaerdij

Die kettters branden die kettters branden
 off ghij coempt in scanden // ghij waerlijcke staet

Ewige haet

195 Moordenaers op een rat

Eeuwige Haat

Wel, jouw huichelachtige hoogmoedige dwazen,
die daar staan te razen, als dolle honden,
als zij de waarheid horen te verkondigen.
En ze willen het bestraffen met bijzondere rechtspleging
als men ze zegt dat hun leer onrechtzinnig is.
Dit speel je in het geheim, gewis, al die onzinnige regels.

Huichelachtige Hoogmoed

Weet je wel wat ze roepen?

Eeuwige Haat

Ja wat?

Huichelachtige Hoogmoed

Justitie, justitie, justitie
met zware straffen in alle landen.

Eeuwige Haat

Is hun dan ontnomen enige beneficie?
Dat ze roepen, hoe zei je?.

Huichelachtige Hoogmoed

Justitie, justitie, justitie.

Eeuwige Haat

Zo heb ik nog nooit van groter hebzucht gehoord,
waar dat ik ooit kwam, in geen enkel oord.
Wat roepen ze ook al weer?

Huichelachtige Hoogmoed

Justitie, justitie, justitie
met zware straffen in alle landen.

Eeuwige Haat

De dieven hangen! De dieven hangen!

Huichelachtige Hoogmoed

De ketters branden! De ketters branden,
of gij komt in schande, gij wereldlijke raad.

Eeuwige Haat

Moordenaars op een rad!

Geveijnsde hovaerdij

Jae dats u misdaet /
ghij eewige haet // hoe wildijt ontleggen

Ewige haet

Tis al u schult

Geveijnsde hovaerdij

200 Daer compt mijn wat nieuws inden sin dat moet ick seggen
soo scarp als eggen // weet ick mijn knagers

Ewige haet

Jae wat wildij toch seggen

Geveijnsde hovaerdij

205 Maer van onse swagers
deese heijlige dragers // die sonder scroomen
stoutelijcken tot de luijder huijsen coomen
ken wilse niet nomen // dattet iemant hoort off siet

Ewige haet

Sient hout dragers segdij

Geveijnsde hovaerdij

Neen neen dat en sijnse niet
voor sulcx verdriet // sullense hem wel wachten

Ewige haet

Sijnt dan bier draegers

Geveijnsde hovaerdij

210 Neen tsijn al ander geslachten
maer wildij daer op achten // ghij sultet wel raen

Ewige haet

Sijnt die draegers die voor die waech gaen
die den goeden traen // soo garen doer haer keel doen sincken

Geveijnsde hovaerdij

215 Dese draegers die ick meen willen oick wel drincken
alsmen voor haer doen clincken // tsij avont off noen
die ronde scijven

Ewige haet

Sijnt dan turffdragere

Huichelachtige Hoogmoed

Ja, dat is jouw misdaad.
Jij, Eeuwige Haat, hoe wil je het ontkennen.

Eeuwige Haat

Het is allemaal jouw schuld.

Huichelachtige Hoogmoed

D'r schiet me iets nieuws te binnen dat ik moet vertellen
zo scherp als messen, zijn mijn verwijten.

Eeuwige Haat

Ja, wat wil je toch zeggen?

Huichelachtige Hoogmoed

Wel, van onze zwagers,
deze heilige dragers, die zonder schromen
brutaal bij de mensen aan huis komen.
Ik wil ze niet noemen, opdat niemand 't hoort of ziet.

Eeuwige Haat

Zijn het houtdragers, zeg je?

Huichelachtige Hoogmoed

Nee, nee, dat zijn ze niet,
dat soort ellende laten ze wel uit hun hoofd.

Eeuwige Haat

Zijn het dan bierdragers?

Huichelachtige Hoogmoed

Nee, ze zijn van een heel ander soort.
Maar als je oplet, dan kan je het wel raden.

Eeuwige Haat

Zijn het dan de dragers die naar de waag draven?
Die het goede vocht zo graag in hun keel laten zinken?

Huichelachtige Hoogmoed

De dragers die ik bedoel willen ook wel een glaasje drinken,
als men 's avonds of met de noen
de ronde schijven voor hen doet rinkelen.

Eeuwige Haat

Zijn het dan turfdragers?

Geveijnsde hovaerdij

Die arme bloen

- 220 Die moeten wat doen // sullense drincken off eeten
maer deese draegers sullen van arbeijen niet sweeten
maer supen en vreeten // als een verken int cot
is dagelicxs haer manieren

Ewige haet

Sijnt dan roe draegers

Geveijnsde hovaerdij

Wat nu sijdijs heel sot

- 225 Dat volck en pot // geen gelt bij hoopen

Ewige haet

Sijnt dan deese aflaets draegers die dese aflaeten vercoopen
off die metter casse loopen // vroech ende laet
om het volck te bedriegen om haer eijgen baet
ick bidt u toch maet // segt heb ickt niet geraen

Geveijnsde hovaerdij

- 230 Twas nae bij
maer ghij hebt noch mis gescooten

Ewige haet

Wat draegers sijnt dan

Geveijnsde hovaerdij

Maer tsijn dese devooten
ons eerwaerdige promoten // sack draegers sonder getal

Ewige haet

- 235 Ick wedt ickt nu ten eersten raen sal
al houdij mijn voor mal // ick sal u wel verlackken
tsijn die tcoren draegen in sackken //
datmen browen en backken / tot smenschen profijt
en sijnse dat niet

Geveijnsde hovaerdij

- 240 Neen neen sij draegen al een ander habijt
raet dat ghij splijt // ten mach u niet baeten
ghij sijt daer noch veer off

Huichelachtige Hoogmoed

Die arme lieden,
die moeten wat doen, willen ze drinken of eten.
Deze dragers zullen van het werken niet zweten,
maar zuipen en vreten als een varken in het kot.
Dat zijn hun dagelijkse manieren.

Eeuwige Haat

Zijn het dan stadshuisboden?

Huichelachtige Hoogmoed

Nu ben je wel héel zot,
dat volk pot geen geld op bij hopen.

Eeuwige Haat

Zijn het dan de aflatdragers, die aflaten verkopen,
of met de kas lopen van vroeg tot laat,
om het volk te bedriegen, ten eigen baat?
Nu vraag ik je maat, zeg, heb ik het niet geraden?

Huichelachtige Hoogmoed

Het was bijna raak,
maar je hebt toch weer misgeschoten!

Eeuwige Haat

Wat voor een dragers zijn het dan?

Huichelachtige Hoogmoed

Wel, het zijn deze devoten,
onze eerwaarde Groten, die zakdragers, ontelbaar in aantal.

Eeuwige Haat

Ik wed dat ik het nu direct raden zal.
Al houd je mij voor de mal, ik zal u wel te slim af zijn:
het zijn die het koren dragen in zakken,
dat men brouwt en bakt tot het profijt van de mensen.
Zijn die het niet?

Huichelachtige Hoogmoed

Nee, nee, zij dragen een heel ander habijt.
Je kunt raden totdat je een ons weegt, het zal je niet baten.
Je bent er nog ver af.

Ewige haet

Soo sijnt dan procureurs off advocaeten
 die schoon praeten // om tvolck te behaegen
 245 off die haer pleijtsackken ten hoeff oock draegen
 om te bejaegen // scat en gelt
 sijNSE dat niet

Geveijnsde hovaerdij

Waij ghij hebt nu al heel mis gespelt
 ick bidt u en quelt // u selven niet meer
 250 want ghij en coent toch niet raet

Ewige haet

Soo bidt ick u toch seer
 mijn lieve compeer // laetet mijn toch weeten
 wat draegers dattet sijn

Geveijnsde hovaerdij

Ick vilt u wel seggen in secreeten
 255 anders souden sij mijn veten // ende in carkers cluijsteren
 maer wildijt niet voort seggen ick salt u luijsteren
 om mijn stem te verduijsteren // dattet niemant en hoort

hier luijsteren sij malcanderen

Ewige haet seijt

Moort hoerekint moort
 dat vuijle gesoort // en conde ick niet vinden
 260 dat sijn die draegers die wel een cameel verslinden
 van begin ten inden // tes goet te beseffen

Geveijnsde hovaerdij

Dit sijnse die de profitige goeden verheffen
 met haer roepen en keffen // om haer eijgen profijten // soet

Ewige haet

Dit sijn die heijlige Ipocrijten // goet
 265 Die daer scuere en bijten verwoet // als fenijnige slangen

Geveijnsde hovaerdij

Dit sijnse diet hoeft op die scoeren hangen
 met haer ronde / wangen // als een pipers // caeken

Ewige haet

Dit sijnse die haer selfs heijlich willen maecken
 wien soude doch laeken // haer schoone prologen

Eeuwige Haat

Zijn het dan de procureurs of advocaten,
die zo mooi praten om het volk te behagen?
En die ook hun toga's aan het hof dragen,
om geld en rijkdom te vergaren.
Zijn dat ze niet?

Huichelachtige Hoogmoed

Oei, nu heb je wel heel erg misgegokt.
Ik smeed je, kwel je zelf niet meer,
want je kunt het toch niet raden..

Eeuwige Haat

Ik vraag je toch,
mijn lieve maat, laat mij toch weten
wat voor een dragers het zijn.

Huichelachtige Hoogmoed

Ik wil het u wel zeggen. In het geheim,
want anders zouden ze mij pakken en in kerkers opsluiten.
Maar als je het niet voort zegt, zal ik 't fluisteren
en mijn stem laten zakken, zodat niemand het hoort.

Nu fluisteren zij met elkaar.

Eeuwige Haat zegt:

Moord, hoerenkind, moord!
Dat vuile volk kon ik niet vinden!
Dat zijn de dragers die wel een kameel verslinden,
van kop tot teen, het is goed dat te beseffen.

Huichelachtige Hoogmoed

Dit zijn ze, die de winstgevende zaken wegpikken,
met hun roepen en keffen, om hun eigen zoete profijt.

Eeuwige Haat

Het zijn die heilige Hypocrieten,
die verwoed verscheuren en bijten, als venijnige slangen.

Huichelachtige Hoogmoed

Dit zijn ze, die het hoofd op de schouders hebben hangen,
met hun ronde wangen, als van een doedelzakblazer.

Eeuwige Haat

Dit zijn ze, die zichzelf heilig willen maken.
Wie zou toch hun fraaie verhaaltjes niet willen laken?

Geveijnsde hovaerdij

- 270 Dit sijns die wel een caff sijn gevloogen
in een anders ooghen // als den beveijnsden scalcken // siet
maer in haer eijgen ooch sien sij die balcke // niet
elcxs als een valcke vliet // om haer doechden te vercopen

Ewige haet

- 275 Dit sijns die der weduwen huijsen doerlopen
ende tvcl off stroopen // van die onnosele slaven

Geveijnsde hovaerdij

Wat segdij sijn dit die vercierde graven
die daer loopen en draven // om van als te krijgen

Ewige haet

Sijns dit die aent hoochste der tafelen stijgen
die daer stuijpen en nijgen // met geveijnsder intencie

Geveijnsde hovaerdij

- 280 Sijns dit die daer saeten op den stoel der pestilencie
die met luijder eloquencie // vercondigen haer geboden

Ewige haet

sijns die die dienaers der affgoden
die niet dan dooden // voor godt geacht // sijn

Geveijnsde hovaerdij

- 285 sijns dit die van Caijms geslacht // sijn
godt danck ick wacht // mijn // voor dese lichte cappelaenen

Ewige haet

sijns ditten die den geesten plagen te vermaenen
dese craijende hanen // dese nijdige apen

Geveijnsde hovaerdij

sijns dit die gelijcken Jesabels knaepen
die met haer vals betraepen // den rechtvaerdigen verslonden

Ewige haet

- 290 sijns dit dese gierige bloet honden
die altijd begonden // twijst en erreur // quaet
in een goede gemeente te maeken

Geveijnsde hovaerdij

Ick segge u mijn breur // jaet
haer valsche natuer // staet // om elck een te vernielen

Huichelachtige Hoogmoed

Dit zijn ze, die wel het kaf zien dat is gevlogen
in andermans ogen, als achterbakse schalken,
maar de balken niet zien in hun eigen ogen.
Elk vliegt als een valk om zijn deugden te verkopen.

Eeuwige Haat

Dit zijn ze, die het huis van de weduwen doorlopen
en het vel over de neus afstropen van die arme stakkers.

Huichelachtige Hoogmoed

Wat zeg jij, zijn dit die opgedoste graven,
die daar lopen te draven om van alles te krijgen?

Eeuwige Haat

Zijn dit ze, die aan het hoofd van de tafel zitten,
die daar met geveinsde bedoelingen buigen en nijgen?

Huichelachtige Hoogmoed

Zijn dit ze, die daar zaten op de stoel van de pest,
die met luide welsprekendheid verkondigen hun geboden?

Eeuwige Haat

Zijn dit ze, die dienaars van de afgoden,
die voor God niets zijn dan doden?

Huichelachtige Hoogmoed

Zijn dit ze, die zijn van Kains geslacht?
God dank, ik wacht me voor deze lichtzinnige kapelanen!

Eeuwige Haat

Zijn dit ze, die de mensen plachten te vermanen,
deze kraaiende hanen, deze kwaadaardige apen.

Huichelachtige Hoogmoed

Zijn dit ze, die net als Jesabels knechten,
met hun valse streken de rechtvaardigen verslonden?

Eeuwige Haat

Zijn dit ze, deze gierige bloedhonden,
die altijd twist en misverstand onterecht
in een vredige gemeenschap begonnen te zaaien?

Huichelachtige Hoogmoed

Ik zeg je, mijn broer, Ja!
Hun valse inborst is erop uit een ieder te helpen naar de vernieling.

Ewige haet

295 sijne dit segdij die moorders der sielen
siet om nae u hielen // off ghij mocht in haer slot // raeken

Geveijnsde hovaerdij

Wien meendij doch neve

Ewige haet

Maer die van haer buijck haer godt // maeken
best howen wij onse slot // kaeken // soo compter ons geen quaet van

Geveijnsde hovaerdij

300 Wat wij spreeckent int hondert

Ewige haet

Daer segdij waer // an
ick ducht dese scaer // can // veel quaets noncianeeren

Geveijnsde hovaerdij

Elck mach meer vermoen // nae sijn tshertsen begeeren
tsijn vrowen off heeren // want gedachten sijn tolle // vrij

Ewige haet

305 Daer van wil ick noch tavont op collen // rij
off rust u hal // ghij // van die bonte alven
niet meer te queeteren

Geveijnsde hovaerdij

Ick sal mijn wel boven op mijn hoofd doen salven
met smout van calven // soo mach mijn niemant crincken

Ewige haet

310 Hoort neefken het mach ons wel gedincken
als wij ons stem lieten clincken // int openbaer // doe

Geveijnsde hovaerdij

Wanneer was datte

Ewige haet

315 Als wij op rockkende den coninck phaer // roe
elck als een verraer // vloot // in pharoos herte
als hij liet doden met grooter smerte
met nijdige perten // dat weet ghij wel
alle die knechies vant geslacht van Israhel
dit proper opstel // hebben wij gebrowen

Eeuwige Haat

Zijn dit ze, zeg je, de moordenaars van de zielen?
Kijk uit, of je raakt ook in hun greep.

Huichelachtige Hoogmoed

Wie bedoel je toch, neef?

Eeuwige Haat

Wel, zij die van hun buik hun God maken!
Het beste houden wij onze kaken dicht, dan overkomt ons geen kwaad.

Huichelachtige Hoogmoed

Wij spreken immers maar wat voor de vuist weg.

Eeuwige Haat

Daar zeg je een waar woord.
Ik ben bang dat dit volk ons veel kwaad kan berokkenen.

Huichelachtige Hoogmoed

Een ieder mag er meer van denken, als zijn hart dat begeert,
man of vrouw, want gedachten hoeven geen geld te kosten.

Eeuwige Haat

Daarop wil ik vanavond nog dansen met de heksen,
of hou je bek, jij en
klets niet meer van die bonte elven.

Huichelachtige Hoogmoed

Ik zal me wel boven op m'n hoofd doen zalven,
met vet van kalveren, zodat niemand mij kan krenken

Eeuwige haat

Hoor eens neefje, het mag ons wel doen denken,
aan toen wij in het openbaar onze stem lieten klinken.

Huichelachtige Hoogmoed

Wanneer was dat?

Eeuwige Haat

Toen wij opruiden de koning Farao,
en ieder als een verrader vloog in Farao's hart,
toen hij liet doden, tot groter smart
en met grote haat, dat weet je wel,
alle jongetjes van 't volk van Israël.
Dat fraaie plan hebben wij gebrouwen.

Geveijnsde hovaerdij

320 Neeffen laet ons dat niet berowen
 wij moeten Immers behowen // onse naemen // vrij

Ewige haet

Ick kent ick hiet Eewige haet

Geveijnsde hovaerdij

325 En sij geveijnsde hovaerdij
 ick dat belij // niet als den verbolgen
 oick deden wij dat pharoo dijsralijten ginck vervolgen
 doen hij werden verswolgen // int roode meer
 daer sachmen hem verdrincken

Ewige haet

Jae met al sijn heer
 die volgen ons leer // looven wij dus allegaer
 want wij weetent te coecken

Geveijnsde hovaerdij

330 Oick deden wij absolon vervolgen sijn vaer
 ende Joab den verraeder // hebben wij oick doerbeeten
 met haet ende nijt

Ewige haet

335 Wij waren den oirsaeck vanden doot der propheeten
 soo hadden wijt beseten // thert der heijliger Ipocrijten
 met haer subdijten

Geveijnsde hovaerdij

Dit sijnse die daer dragen om haer eijgen profijte
 geveijnsder habijten // dat sijnse die ick meen

Ewige haet

340 Godt danck daer isser nu ter werelt gheen
 groot noch cleen // naer mijn verstant vliet
 want lheluu heeft al den hoop teffens verbrant // siet
 dus vintmen int lant niet // een sulcke sout ick hoopen
 dan wij twee // want wij sijn doer tgoetgat gecroopen
 al was die doer niet oopen // wij wisten ons te spoen
 uijit den hittigen brant

Huichelachtige Hoogmoed

Neeffe, laat ons dat niet berouwen,
we moeten onze namen in ere houden.

Eeuwige Haat

Ik erken, dat ik genaamd ben Eeuwige Haat.

Huichelachtige Hoogmoed

En deze hier Huichelachtige Hoogmoed.
Dat belijd ik, en niet met een verbolgen gemoed.
Ook zorgden wij ervoor dat de Farao de Israëlieten ging vervolgen,
en toen werd verzwolgen in de Rode Zee.
Daar zag men hem verdrinken.

Eeuwige Haat

Ja, met al zijn vazallen.
Zij die onze leer volgen, loven wij dus allen!
Want wij weten het voor elkaar te spelen!

Huichelachtige Hoogmoed

Ook lieten wij Absalom vervolgen zijn vader,
en Joab, de verrader hebben wij eveneens vervuld
van haat en nijd.

Eeuwige Haat

Van de dood van de profeten waren wij de schuld,
zozeer hadden wij bezeten het hart van de heilige Hypocrieten
met hun ondergeschikten.

Huichelachtige Hoogmoed

Dit zijn ze, die ter wille van hun eigen profijt
zo'n huichelachtige habijt dragen. Dat zijn ze die ik bedoel!

Eeuwige Haat

Goddank is er nu geen een ter wereld meer,
groot noch klein, naar ik kan bedenken,
want zie, Jehu verbrandde de hele troep.
Dus vindt men er hier in 't land niet een, naar ik mag hopen,
dan wij twee. Want wij zijn door het sleutelgat gekropen.
Al was de deur niet open, wij wisten te ontkomen
uit de verzengende brand.

Geveijnsde hovaerdij

- 345 Ende uuijt ons sullender noch genoch ter werlt broen
die wel tcapproen // heerlijkken sullen over die oogen trekken
wiens intencie alleen tot verleijdinge sal strekken
als beveijnsde geckken // al est nu ter tijt verdoeft
ende vergeeten

Ewige haet

- 350 Sus hoerekint sus

Geveijnsde hovaerdij

Hoort neefken daer compt mijn wat sonderlings int hoof
ick bidt u vertoeft // met sinnen voordachtich
mijn alligatie

Ewige haet

Waerom peijnsdij toch

Geveijnsde hovaerdij

- 355 Maer ick werde geheel twijfelachtich
ick ducht dat hij is crachtich // daer lang nae gehoept // is

Ewige haet

Wie soude dat sijn

Geveijnsde hovaerdij

Die geen die van Johannes gedoopt // is
mijn tverstant dat loopt // wis // geheel buijten keeren

Ewige haet

- 360 Seeker neefjen mijn verwondert oick seere
doer die eere // die hem van Johannes is geschiet
seggende tot die Joden ick ben crijstus niet
doen heeft hij haer bediet // met soeten gronden
siet daer tlam goodts diet swerlts sonden
365 off neempt int ronden // ende niemant anders dit seijden hij scone

Geveijnsde hovaerdij

Doen quammer een stem uuijten hoogen trone
seggende dit is mijn sone // inden welcken ick heb een behaegen
hoort hem in alle dagen⁺

⁺Math 3

Ewige haet

Noijt meerder geluijt

Huichelachtige Hoogmoed

En uit ons zullen er nog voldoende op de wereld komen,
die de monnikskap met genoeg over de ogen trekken,
wiens bedoeling het alleen is verleiding op te wekken,
als vermomde gekken. Al is het nu even verflauwd
en vergeten.

Eeuwige Haat

Stil, hoerenkind, stil.

Huichelachtige Hoogmoed

Hoor eens neefje, daar schiet me wat zonderlings in m'n hoofd.
Ik vraag je, wees gespitst, met vooruitziende blik,
op mijn overpeinzing.

Eeuwige Haat

Waar over peins je dan?

Huichelachtige Hoogmoed

Wel, ik werd door twijfel bevangen,
ik ben bang dat hij machtig is, naar wie men uitkeek zo lang.

Eeuwige Haat

Wie zou dat dan zijn?

Huichelachtige Hoogmoed

Hij, die door Johannes is gedoopt.
Mijn hoofd, dat slaat, vast en zeker, op hol.

Eeuwige Haat

Zeker neefje, ik ben ook heel verwonderd
over de eer die Hem door Johannes is bewezen,
toen die zei tot de Joden: 'Ik ben Christus niet'.
Toen heeft hij hen gewezen, met lieflijke woorden,
'Zie daar het lam Gods, die al de werelds zonden
volledig op zich neemt, en geen ander.' Dit zei hij zo mooi.

Huichelachtige Hoogmoed

Toen kwam er een stem van de hemelse troon
zeggende: 'dit is mijn Zoon, in den welken ik heb mijn welbehagen.
Luister naar hem alle dagen.'

Eeuwige Haat

Nooit grootser geluid...

Geveijnsde hovaerdij

370 En hoorden wij gewaegen
wij moeten beclaegen // alsulcken feest

Ewige haet

Doen werden hij gedrongen vanden heijligen geest
inder woestijnen foreest / noijt meerder onrasten

Geveijnsde hovaerdij

Daer gaet hij nu dwaelen

Ewige haet

375 Jac hongeren en vasten
om hem te ondertasten // moeten wij ons vercloecken

Geveijnsde hovaerdij

Wij moeten een scallicken raet gaen soecken
en doer sien onse boecken // van geveijnsde hovaerdij
ende eewijge haet

Ewige haet

380 Gaen wij in onse lijnbrij
mijn lieve amij // off ick werde heel verdoeft
van grooter vertwijfelheijt

Geveijnsde hovaerdij

Souden hij dit weesen die doer Abraham is beloof⁺
diet serpenten hooft // souden gans verwinnen // all

⁺genesij 3

Ewige haet

385 Ick en weet van boosheijt // wat ick beginnen // sall
ick raes van binnen mal // hoe sal icxs geneesen

Geveijnsde hovaerdij

Soude dese man wel Messias weesen
daermen off leesen // in alle scriftuere

Ewige haet

390 Wij moeten beginnen een wonderlijcke cuere
om te weeten puere // hoort sonder spot // wijs
off dese Jesus een puer mensch / off oick godt // is
anders gaet den slot // mis // tot onser verseeeren
den duvel sathan moeten wij besweeren
dat hij hem gaet temteeren // inder woestijnen
395 want van honger gaet hij heel verdwijnen
dus moet hij hem voerschijnen om dat te bestieren

Huichelachtige Hoogmoed

...hoorden wij spreken.

Wij moeten ons beklagen over zo iets heerlijk.

Eeuwige Haat

Toen werd hij door de Heiligen Geest gedreven
in de barre woestijn. Nooit groter lasten.

Huichelachtige Hoogmoed

Daar moet hij nu dwalen.

Eeuwige Haat

Ja, hongeren en vasten.

Om hem te verzoeken, moeten wij ons verstouten..

Huichelachtige Hoogmoed

Wij moeten een gemene raad gaan zoeken
en doorsnuffelen onze boeken over huichelachtige hoogmoed
en eeuwige haat.

Eeuwige Haat

Laten wij in onze bibliotheek gaan,
lieve vriend, anders word ik geheel ontmoedigd
door grote wanhoop.

Huichelachtige Hoogmoed

Zou hij het zijn, die door Abraham is beloofd,
die de kop van de slang geheel en al zou vermorzelen?

Eeuwige Haat

Ik weet van boosheid niet wat ik beginnen moet,
ik raas van binnen, hoe zal ik kalmeren?

Huichelachtige Hoogmoed

Zou deze man werkelijk de Messias wezen,
waarvan men kan lezen in elk bijbelboek?

Eeuwige Haat

Wij moeten beginnen met een bijzondere proef
om werkelijk te weten, hoort zonder spot,
of deze Jezus louter een mens is, of ook een God,
anders gaat het aan het slot vreselijk mis.
De duivel Satan moeten wij bezweren,
dat hij Hem zal gaan verzoeken in de woestijn,
want van de honger is hij daar aan 't creperen,
dus moet die voor hem verschijnen, om dat klaar te spelen.

Geveijnsde hovaerdij

Hach hach hach heij dat sijn die manieren
sonder eenich crigeren // laet ons darwaerts loopen

Ewige haet

hoe soutmen oick beteren raet versieren

Geveijnsde hovaerdij

400 Hach hah hach heij dat sijn die manieren

Ewige haet

Nu sullen ons prijsen alle babelsche gieren
Lucifers mieren // sullen daer nae hoopen

Geveijnsde hovaerdij

405 hach hach hach heij dat sijn die manieren
sonder eenich krijgieren // laet ons derwaerts lopen
dat ick u tavont sien mach aen een galge knopen

Pausa

Jesus inde woestijne seijt

Loff godtlicke vader int hoochste verheven // fier
die mijn gesent hebt op daerde beneden
om dat ick van u getuijgenisse soude geven // hier
loff godtlick vader int hoochste verheven // fier
410 voor u scaepkens wil ick stellen mijn leven // dier
om dat ickse met u mach ewich bevreden
loff godtlicke vader int hoochste verheven // fier
die mijn gesent hebt op daerde beneden
die veertien dagen sijn nu overleeden
415 dien ick gevast heb boven die natuer
dus wil ick o vader u godtlijcke reeden
vercondigen all die werlt duer
om tverlooren scaepken te brengen in der rechter scuere
dat daer verdooft heeft vijff duijsent jaren
420 oick hebdijs mijn gesent o vader puer
om uijtter hellen te verlossen u verlooren scaren
naect wil ick die menschen openbaeren
dat van mijn gesproocken is doer die propheeten
ick wilse verlichten en niet beswaeren
425 dongnoosele wil ick leeren dat sij niet en weeten
want vader u woort is thans gans verbeter
haer eijgen woort // doense op rijssen
u costelijcke balsem // hebben sij geheel tonder gesmeeten

Huichelachtige Hoogmoed

Hah, hah, hah, hoi, dat is de manier.
Laat ons zonder veel geschreeuw daarheen lopen.

Eeuwige Haat

Hoe zou je een betere raad kunnen verzinnen.

Huichelachtige Hoogmoed

Hah, hah, hah, hoi, dat is de manier.

Eeuwige Haat

Nu zullen wij geprezen worden door alle Babelse gieren.
Lucifers mieren zullen daarop hopen.

Huichelachtige Hoogmoed

Hah, hah, hah, hoi, dat is de manier,
Laat ons zonder veel geschreeuw daarheen lopen.
Dat ik u vanavond aan een galg mag zien knopen.

Pauze

Jezus in de woestijn zegt

Lof, goddelijke Vader almachtig, in den hoge verheven,
die mij gezonden heeft naar de aarde beneden
opdat ik hier van U getuigenis zou doen.
Lof, goddelijke Vader almachtig in den hoge verheven,
voor uw schaapjes wil ik mijn kostbare leven geven,
opdat ik ze voor eeuwig met U verzoen.
Lof, goddelijke Vader almachtig in den hoge verheven,
die mij gezonden heeft naar de aarde beneden,
de veertig dagen zijn nu verstreken
waarin ik gevestigd heb tegen de natuur.
Daarom wil ik, o Vader, uw goddelijke leer
verkondigen over de hele wereld,
om het verloren schaapje te brengen in de goede schuur,
dat daar heeft rondgedoeld vijfduizend jaren.
Ook heeft u mij gezonden, o goede Vader,
om uit de hel te verlossen uw verloren schare.
Onomwonden zal ik de mensen openbaren
wat er over mij verteld is door de profeten.
Ik wil ze verlichten, en niet bezwaren.
De onwetenden wil ik leren wat zij niet weten,
want Vader, helemaal onderdrukt is thans uw woord.
Hun eigen leer maken ze groot,
uw kostelijke balsem hebben zij omvergegooid.

- met fenijn gaen sij u scaepkens spijsen
 430 haer eijgen versiertheit hoortmense prijsen
 oick verheffense dagelicxs veelderleij goden
 jae den verkeerden wech gaen sij den menschen wijsen
 die daer tegens seggen // die doen sij dooden
 seer triumphelijcken howen sij haer versierde gebooden
 435 o vader u gebot gaen sij bederven
 ghij hebt mijn gesent om dit uuijt te rooden
 om dat den onnooselen u rijck soude beerven
 maer vader ick weet ick sal daerom moeten sterven

Jesus binnen

Satan uuijt ende seijt

- Ick sathan helsch duvel eewich versteeken
 440 een vermaeledijt geest eewich van godt verlaeten
 om dat ick eens ben van godt geweeken
 ick sathan helsch duvel eewich versteeken
 mijn sinnen verstant duncken mijn scuere en breeken
 om dat godt die menschen niet en wil verlaeten
 445 ick sathan helsch duvel eewich versteeken
 een vermaeledijt geest eewich van godt verlaeten
 tmenschen geslacht moeten wij eewich haeten
 in gramschap moeten wij op hem verhitten
 dat om toverdencken der plaetsen daer wij eens saten
 450 dat sij soo triumphelijcken sullen besitten
 ick ducht dat hij gecoomen is sonder smitten
 daer die propheeten off hebben gescreven
 diet hoeft van ons allen sal verplitten⁺
 en met grooter cracht werden aenstuckken gewreven
 455 hier om heeft mijn Lucifer uuijt der hellen gedreven
 dat ick soude verneemen tonser baet
 off hij die geen is die hier beneven
 inder woestijnen aldus vasten gaet
 ken weet raet

⁺ genesij 3

Ewige haet

- 460 Ou vrient wat deert u

Geveijnsde hovaerdij

Weest niet desperaet
 u niet verslaet // weest vroolick van sinnen

Met vergif gaan zij uw schaapjes spijzen,
 men hoort ze hun eigen verzinsels prijzen,
 ook verheffen zij dagelijks velerlei goden.
 Ja, de verkeerde weg gaan zij de mensen wijzen,
 en wie hen tegenspreekt die laten ze doden.
 Triomfantelijk verheffen zij hun verzonnen geboden.
 Oh vader, uw gebod gaan zij bederven.
 U heeft mij gezonden om dit uit te roeien,
 opdat de onschuldigen uw rijk mogen beërven.
 Maar Vader, ik weet dat ik daarvoor zal moeten sterven.

Jezus gaat af,

Satan komt op en zegt

Ik, Satan, helse duivel, voor eeuwig verdoemd,
 een vervloekte geest, voor eeuwig van God verlaten,
 omdat ik mij eens van God af heb gekeerd.
 Ik, Satan, helse duivel, voor eeuwig verdoemd,
 mij lijken gevoel en verstand te scheuren en kraken,
 omdat God de mensen niet wil verlaten.
 Ik, Satan, helse duivel, voor eeuwig verdoemd,
 een vervloekte geest, voor eeuwig van God verlaten.
 Het menselijk geslacht moeten wij eeuwig haten.
 In wraakzucht moeten wij gloeiend kwaad zijn op hem,
 bij de gedachte aan de plaatsen die wij eens bezaten,
 en die zij nu zo triomfantelijk zullen bezetten.
 Ik vrees dat hij, die zonder zonde is, is gekomen,
 van wie de profeten geschreven hebben,
 en die het hoofd van ons allen zal verpletten
 en met grote kracht aan stukken zal stoten.
 Hierom heeft Lucifer mij uit de hel weggestuurd,
 opdat ik zou uitzoeken, te onze baat
 of Hij degene is, die hier in de buurt
 in de woestijn aan het vasten gaat.
 Ik weet me geen raad.

Eeuwige Haat

Och vriend, wat scheelt eraan?

Huichelachtige Hoogmoed

Wees niet wanhopig,
 wees niet terneergeslagen, wees vrolijk van zinnen.

Duvel

Goe mannen een saeck is mijn bevoolen die ick niet weet te beginnen
om te recht te bekinnen // die hier dus gaet vasten
465 off hij oick godt is

Ewige haet

Ghij moet hem ondersoecken

Geveijnsde hovaerdij

Wat ghij moet hem ondertasten
wij sullen u wel ontlasten // laeten wij u raeden

Duvel

Wel ick stel mijn onder u genaeden
470 weet ghij mijn tontlaeden // soo sijn ick blij
wat volck sijdijs

Ewige haet

Ick hiet eewige haet

Geveijnsde hovaerdij

En ick geweijnsde hovaerdij
wij / staen u bij // tot uwer gerijven

Ewige haet

475 Ick seg wij sullen eewich bij u bliven
om u te verstijven // dach en nacht
tegen smenschen geslacht

Duvel

Dats wel bedacht
mijn hart dat lacht // doer u minnelick narreren
480 maer wat sal ick doen

Geveijnsde hovaerdij

Wij sullent u leeren
ghij moet hem tempteeren dats onse meenen

Duvel

Jae waer mede

Ewige Haet

Gaet ende neemt steenen
485 en gaeter mee heenen // onse reden wilt bloot // smaeken
en segt hem wilt van dese stenen broot // maeken
tsijn u nootsaeken // want u hongert boven // maeten

Duivel

Goede mannen, een taak is mij opgedragen die ik niet weet te beginnen,
om uit te vissen of hij die hier zo is aan het vasten,
ook God is.

Eeuwige Haat

Je moet hem onderzoeken.

Huichelachtige Hoogmoed

Wat? Je moet hem beproeven.
Wij zullen je wel helpen, laat ons je raden.

Duivel

Goed, ik geef me over aan uw genade.
Als u mijn zorgen verlicht, ben ik blij.
Maar wie bent u eigenlijk?

Eeuwige Haat

Ik heet Eeuwige Haat...

Huichelachtige Hoogmoed

...en ik Huichelachtige Hoogmoed.
Wij staan je bij, tot jouw gerieven.

Eeuwige Haat

Ik zeg u, we zullen eeuwig bij je blijven,
om je bij te staan, dag en nacht,
tegen het menselijk geslacht.

Duivel

Dat is goed bedacht.
Mijn hart, dat lacht door uw vriendelijke woorden,
maar wat moet ik doen?

Huichelachtige Hoogmoed

Wij zullen het u vertellen.
Volgens ons moet u hem in verzoeking brengen.

Duivel

Ja, maar waarmee?

Eeuwige Haat

Ga en neem wat stenen,
en ga daar mee op weg, wil goed naar ons horen,
zeg hem: maak van deze stenen brood,
u bent wel genoodzaakt, want Uw honger is groot.

Duvel

Noijt beter raet

Geveijnsde hovaerdij

490 Siet soo moet ghijt hem toe praeten
soo moechdij vaeten // tuwen profijjt
off hij oick godt is

Duvel

Noijt soo verblijt
maer in een ander habijt // moet ick mijn voerscijnen

Ewige haet

Laet ons daer voor sorgen

Geveijnsde hovaerdij

495 Wij sullen u wel raet vinnen
wij willender ons toe pinnen // sonder ijjet te geckken

Ewige haet

Wij sullen u een nieuwe cap aen treckken
soo mogen wij bedeckken / u valscheijt altemaelen

Duvel

Waer sout ickse krijgen

Geveijnsde hovaerdij in ende uuijt met die cap

500 Ick salse u gaen halen
sonder lang draelen // sal ick mijn spoeijen

Duvel

Mijn ooren duncken mijn van blijscap gloijen
wien soude toch vermoeijen // op sulcke practijcken

Ewige haet

505 Siet hier compt hij al rede met die cappe strijcken
sonder beswijcken // sal hij u genaeken

Geveijnsde hovaerdij

Ick sal nu sulcken devooten man van u maecken
soo comen die saeken // juijst nae ons wenschen

Duvel

Hoe heet dit cleet

Duivel

Nooit kreeg ik betere raad.

Huichelachtige Hoogmoed

Zie, zo moet u het hem aanpraten,
zo kan u erachter komen - tot uw profijt -
of Hij ook God is.

Duivel

Nog nooit was ik zo blij,
maar ik moet me wel in andere kleren vertonen.

Eeuwige Haat

Laat dat maar aan ons over.

Huichelachtige Hoogmoed

Wij zullen er wel iets op vinden,
wij zullen wel iets verzinnen, zonder te gekken.

Eeuwige Haat

Wij zullen u een andere kap opzetten,
zo kunnen we je slechtheid helemaal bedekken.

Duivel

Waar zou ik er een kunnen krijgen?

Huichelachtige Hoogmoed gaat af en komt terug met kap

Ik zal er een voor u gaan halen,
zonder lang te dralen zal ik mij haasten.

Duivel

Mijn oren lijken me van blijdschap te gloeien,
wie zou nou zulke praktijken kunnen vermoeden.

Eeuwige Haat

Kijk, daar komt hij al met de kap aanvliegen,
zonder dralen komt hij naar u toe.

Huichelachtige Hoogmoed

Ik zal nu zo'n vrome man van je maken,
dan zullen de zaken precies gaan naar onze wensen.

Duivel

Hoe heet dit habijt?

Geveijnsde hovaerdij

Heijlich schijnsel voor die menschen
510 hier sullen wij u pensen // vast in gaen gorden

Ewige haet

Ghij sult nu een heijlich religieus worden
soo moechdij gaen torden // om hem te vermicken

Geveijnsde hovaerdij

Coemt helpt mijn den cap te degen scickken
nu gelijct ghij wel een dickken // baghijnen // pater

Ewige haet

515 Wat nu sijdiij een heijlich man

Geveijnsde hovaerdij

Wat jae bij Lucifers cater
ick lach dat ick scaeter // hoe sout ick mogen swijgen

Ewige haet

Nu moet ghij thoof op die lester schoer laeten sijgen
stuijpen en nijgen // als die geweijnsde // apen

Geveijnsde hovaerdij

520 Siet deesen coort met knoopen / est gerechte wapen
van Jesabels cnaepen // hier moetet // nopen
ende met deesen slotel doetmen alle sloten open
dus gaet nu loopen // ghij sijt nu gestoffeert // wel

Duvel

Mijn saecke wert aen hem genarreert // wel
525 naer u begeert // fel // sal ick twerck beginnen
want ick weet die plaetse daer ick hem alleen sal vinnen

Den Duvel in

Ewige haet

Wat gaen wij toch nu maeken wij twee lieve minnen
met onse lange kinnen // laet mijn dat hooren

Geveijnsde hovaerdij

Ken weet geen beter off wij gaen oick binnen

Ewige haet

530 Wat gaen wij toch nu maeken wij twee lieve minnen

Huichelachtige Hoogmoed

'Heilige gedaante' voor de mensen.
Daar zullen we jouw pens goed in vastgorden.

Eeuwige Haat

Je zal nu voor een kloosterling gehouden worden.
Zo kun je er op uit gaan om hem te verlinken.

Huichelachtige Hoogmoed

Kom, help mij de kap goed te schikken.
Nu lijk je wel een dikke begijnen pater.

Eeuwige Haat

Wat, je bént nu een heilig man!

Huichelachtige Hoogmoed

Wat? Ja, bij Lucifers kater,
ik lach dat ik schater, hoe zou ik kunnen zwijgen!

Eeuwige Haat

Nu moet je nog je hoofd diep op je schouders laten zijgen,
en buigen en nijgen, net als die verklede apen.

Huichelachtige Hoogmoed

Kijk, dit koord met knopen is het ware wapen,
van Jezebels knechten, hier kan je mee dwingen
en met deze sleutel krijgt men alle sloten open.
Ga nu maar op pad, je hebt nu alle dingen.

Duivel

Mijn zaak zal aan Hem goed worden voorgesteld.
Zoals jullie verlangen zal ik de zaak beginnen,
want ik weet de plaats waar ik hem alleen zal vinden.

De Duivel gaat af

Eeuwige Haat

Wat gaan wij nu doen, wij twee lieve beminden,
met onze lange kinnen? Laat mij dat eens horen.

Huichelachtige Hoogmoed

Ik weet niets beters dan dat ook wij gaan naar binnen.

Eeuwige Haat

Wat gaan we nu doen, wij twee lieve beminden?

Geveijnsde hovaerdij

Gaen wij tsaemen en scarpes ons sinnen
brassen en minnen / als baals gescooren

Ewige haet

Wat gaen wij toch nu maeken wij twee lieve minnen
met onse lange kinnen // laet mijn dat hooren

Geveijnsde hovaerdij

535 En heb ick dat niet geseijt

Ewige haet

Onbeijt en wilt u niet stooren
maer gaet ghij vooren // datmen u moet versmooren
want soo waerder niet dan tmaecksel verlooren

Pausa

Jesus

540 Loff vader vol vreedes die tijt is overleeden
die ick hier overbracht heb dus lang geduerlick
dus dunctet mijn wel reden / dat ick mijn gae vertreedes
van hier want mijn hongert natuerlick
O vader u levende woort reijn ende puerlick
wil ick vercondigen tot smenschen baeten
545 bij haer wil ick mijn hebben soo bruerlick
want inder eewicheijt wil ickse niet verlaeten
die mijn woort aenvaeten

Sathan

Mijn vrient bij oorlove moet ick wat met u praeten
mijn verwondert boven maeten / dus moet ick u vragen
550 hoe dat ghij u selven hebt mogen besaeten
om dat ghij gevest hebt
ten mach geen naetuerlick mensch voerdraghen
dus lang te vasten dat weet ick bloot
daerom sij dij godt wiltet mijn gewaegen
555 ende maect hier van deese steenen broot
want ick weet ghij hongert seer

Huichelachtige Hoogmoed

Laten wij samen gaan bevredigen onze zinnen,
brassen en beminnen, als Baäls geschorenen.

Eeuwige Haat

Wat gaan wij nu doen, wij twee lieve beminden,
Met onze lange kinnen? Laat mij dat eens horen.

Huichelachtige Hoogmoed

Dat heb ik je toch net gezegd?

Eeuwige Haat

Sorry, maak je niet kwaad.
Gaat u voor. Dat men je moge versmoren,
want dan zou er niets dan je lichaam verloren gaan.

Pauze

Jezus

Lof Vader vol van vrede, de tijd is verstreken
die ik hier zo'n lange duur heb doorgebracht.
Het lijkt me daarom redelijk dat ik nu wegga
van hier, want ik heb honger, volgens de natuur.
O Vader, uw levende woord, rein en puur,
wil ik verkondigen, de mensen tot bate.
Bij hen wil ik mij voegen, als hun broeder,
want in de eeuwigheid zal ik niet verlaten,
degenen die mijn woord aanvaardden.

Satan

Mijn vriend, sta mij toe, ik moet wat met u praten.
Het verwondert mij boven mate, dus moet ik u vragen
hoe u zichzelf heeft kunnen beheersen
terwijl u gevestigd hebt.
Geen normaal mens zou het hebben kunnen verdragen
zo lang te vasten, dat weet ik zeker.
Daarom als u God bent, wil het mij tonen,
en maak hier van deze stenen broden,
want ik weet dat u grote honger hebt.

Jesus

Ten is van geen noot
 maer anders sal ick u maecken vroet
 op dat ghij verstaen moecht // cleijn ende groot
 560 die mensche en wert niet alleen bij den broode gevoet⁺
 maer leven bij goodts crachtige woorden soet
 hij ist diet doet

⁺Deutro 8*Jesus in***Duvel**

Wee mijn wee mijn ick warde al heel verhoet
 help Lucifers gebroet // tmach mijn wel spijten

Ewige haet

565 Hoe baerdij doch aldus

Geveijnsde hovaerdij

Hoe gaedij dus crijten
 woude hij u smijten // wat mach u ontbrecken

Duvel

Och neen hij maer hij heeft mijn soo vuijlick uijtgestreken
 ken hoorden noijt spreken // al sulcke reden
 570 van eenich mensche

Ewige haet

Dat sijn recht sijn seeden
 maer stelt u te vreedden // ende hout manieren

Geveijnsde hovaardij

Wij sullen u een ander raet versieren
 wil dat wel tieren // soo verheff ick mijn wempel

Duvel

575 Wat sal ick doch doen

Ewige haet

Ghij sult hem gaen voeren bove op den tempel
 op den hoochsten drempel // inden lucht verheven

Duvel

Jae wat sal ick dan doen

Jezus

Het is niet zo erg.
 Maar iets anders zal ik u zeggen goed,
 opdat u het begrijpen zult, klein en groot:
 de mensen worden niet alleen door het brood,
 maar leven door Gods krachtige woorden zoet,
 Hij is het die het doet.

Jezus gaat af

Duivel

Wee mij, wee mij, ik was er al bang voor.
 Help mij, Lucifers gebroed, hiervan krijg ik berouw.

Eeuwige Haat

Waarom maak je zo'n kabaal?

Huichelachtige Hoogmoed

Waarom moet je zo schreeuwen?
 Wou hij u slaan? Wat scheelt er nou?

Duivel

Och nee, maar hij heeft mij op zo'n smerige manier terechtgewezen.
 Ik hoorde nog nooit zo spreken, met zulke woorden,
 door enig mens

Eeuwige Haat

Dat is typisch zijn gewoonte.
 maar wees tevreden en beheers je zinnen.

Huichelachtige Hoogmoed

Wij zullen een andere raad voor je verzinnen.
 Als dat wel werkt, steek ik de vlag uit.

Duivel

Wat moet ik toch doen?

Eeuwige Haat

Je moet hem meevoeren naar boven op de tempel
 op het hoogste punt, in de lucht verheven.

Duivel

Ja, en wat zal ik dan doen?

Ewige haet

580 Wij sullent u al in geven
u sijnde beneeven // dus doet ons bevel
wij sullen u wel helpen

Duvel

Dat weet ick wel
dus haest ick mijn snel // om derwaert te gaen
om hem te omvaen

Duvel binnen

Ewige haet

585 Eij siet ons hier toch staen mijn liefste compaen
en sijn wij niet caen // twee proper gesellen

Geveijnsde hovaerdij

Wij en hebben ons dagen noijt goet gedaen

Ewige haet

En siet ons hier toch staen mijn liefste compaen

Geveijnsde hovaerdij

590 Wij hebben sonder waen alle die werlt verraen
oick sijn wij / plaen // raet vander hellen

Ewige haet

Eij siet ons hier toch staen / mijn liefste compaen
En sien wij niet caen // twee proper gesellen

Geveijnsde hovaerdij

Wij sijn twee costelijcke meesters

Ewige haet

595 Dat is niet te vertellen
om al te quellen // datter oijt was gescaepen.

Geveijnsde hovaerdij

Wat willen wij hier veel langer staen gaepen
hij sal hem doch betraepen // doer onse in blaesen // fijn
die ons gelooven mogen wel dwaesen sijn

Pausa

Eeuwige Haat

Wij zullen je het ingeven,
want wij staan je bij, dus doe ons bevel.
Wij zullen je wel helpen.

Duivel

Dat weet ik wel,
dus haast ik mij snel om daarheen te gaan,
om hem op te wachten.

Duivel gaat af

Eeuwige Haat

Ai, kijk ons hier nou toch staan, mijn lieve gezelschap.
Zijn wij niet knap? Twee echte kameraden.

Huichelachtige Hoogmoed

We hebben zolang als we leven, nog nooit iets goeds gedaan!

Eeuwige Haat

En kijk ons hier nou toch staan, mijn lieve gezelschap.

Huichelachtige Hoogmoed

Wij hebben zonder twijfel de hele wereld verraden.
Wij zijn zonder meer de raadslieden van de hel.

Eeuwige Haat

Ai, kijk ons hier nou toch staan, mijn lieve gezelschap,
Zijn wij niet knap? Twee echte kameraden.

Huichelachtige Hoogmoed

Wij zijn twee fantastische leraren.

Eeuwige Haat

Daarvoor zijn geen woorden,
om alles te kwellen, dat ooit is geschapen.

Huichelachtige Hoogmoed

Wat zullen we hier nog langer staan te gapen.
Hij zal Hem wel ontmaskeren door onze goede fluisteringen.
Die ons geloven zijn wel ware dwazen.

Pauze

Jesus ende satan staende op een stellige boven taneel

satan seijt

600 Siet ghij den soone godts segt sonder toven
 soo laet u hier off ende daelt van boven
 want tot uwer behoven // soo staeter gescreven
 hij sal sijn engelen schickken beneeven
 uijjt den troon verheven / hoort mijn gewaegen
 605 sij sullen u op haeren handen wel draegen
 tmoet mijn behaegen / ende oick versoeten
 op dat u niets quaets en sal gemoeten
 ende oick u voeten // niet en stoot aenden steen
 tsij groot off cleen

Jesus

610 Wederom staeter geschreven ree
 ghij en sult u heer u godt niet tempteeren noch becoren⁺
 wilt daer nae hooren

⁺Deutr 6

Jesus binnen

Ewige haet

Bij mammons ghelt kist tis nu al verlooren
 hoe sullen wijt nu met deesen gescooren duvel maeken

Geveijnsde hovaerdij

Wij moeten een ander gat gaen boren

Ewige haet

615 Bij mammons ghelt kist tis nu al verlooren

Duvel

En weeten sij mijn niet een ander raet te spooren
 soo moet ick versmooren // in Lucifers caecken

Ewige haet

Bij mammons ghelt kist tis nu al verlooren
 hoe sullen wijt nu met deesen gescooren duvel maeken

Geveijnsde hovaerdij

620 Eij siet hem mijn ginder comen

Jezus en de duivel staan op een stelling boven het toneel

Satan

Bent u Gods zoon, zeg het zonder toeven,
laat u dan hier vallen van boven.
Want tot uw behoefte, zo staat er geschreven,
zal Hij zijn engelen naast U doen zweven,
vanuit de hoge hemel. Hoort mijn woorden.
Zij zullen u op hun handen dragen,
- het zal mij behagen en ook verblijden -
opdat u niets kwaads zal overkomen,
en dat u ook niet uw voet zal stoten aan de stenen
't zij grote of kleine.

Jezus

Wederom staat er duidelijk geschreven:
'Gij zult uw Here, uw God, niet verleiden, noch bekoren'.
Houd u daaraan!

Jezus gaat af

Eeuwige Haat

Bij Mammons geldkist, nu is het allemaal verloren,
wat zullen wij nu met deze geschoren duivel beginnen?

Huichelachtige Hoogmoed

We moeten een ander gat aanboren.

Eeuwige Haat

Bij Mammons geldkist, nu is het allemaal verloren.

Duivel

Als ze geen ander plannetje voor me weten te verzinnen,
dan moet ik voor eeuwig smoren in Lucifers kaken.

Eeuwige Haat

Bij Mammons geldkist, nu is het allemaal verloren,
wat zullen wij met deze geschoren duivel beginnen?

Huichelachtige Hoogmoed

Hé, zie hem ginds aankomen.

Ewige haet

Wel hoe staen die saecken
 mijn dunct u tronge staet seer ongenoechelick
 wetij tbescheijt al

Duvel

625 Wat tis mijn onmogelick
 mijn twijfelt ongeloochelick // hoe langer hoe meer // tijan
 as dat hij godt is

Geveijnsde hovaerdij

Soo moeten wij al weer // an
 want hier hangt u eer // an voor Lucifers ogen

Duvel

Wat sal ick dan beghinnen

Ewige haet

630 Wij sullent u toogen
 naer onse vermogen // soo moechdijt verstant // krijgen

Duvel

Jae hoe sal ickt aen leggen

Geveijnsde hovaerdij

Maer ghij sulter mee boven op een berch te hant // tijgen
 wij willen u in geen schant // drijgen // noch oick niet honen

Duvel

635 Dat weet ick wel

Ewige haet

Ghij sult hem alle die rijcken ter werlt tonen
 want alle vleijshelijcke persoonen // verstaetet te degen
 die sijn tot hoocheijt tot staet ende tot giericheijt genegen
 twaer quaet gesweegen // alsulcke reden

Geveijnsde hovaerdij

640 Dan suldij hem seggen wildij mijn aenbeden
 al dees landen en steeden // sal ick u schencken

Duvel

Hoe soutmen oick beteren raet bedencken
 bij gans doot watte rancken // can dese man studeeren

Eeuwige Haat

En, hoe staan de zaken?
 Me dunkt, je tronie staat zeer ontevreden.
 Weet je de uitkomst al?

Duivel

Wat? Dat is mij onmogelijk.
 Ik twijfel, ongelofelijk, er hoe langer hoe meer aan,
 of hij God is

Huichelachtige Hoogmoed

Dan moeten we weer aan de slag,
 want hier hangt jouw eer voor Lucifers ogen van af.

Duivel

Wat moet ik dan beginnen?

Eeuwige Haat

Wij zullen het je tonen
 naar ons vermogen, zo kan je erachter komen.

Duivel

Ja, hoe zal ik het gedaan krijgen?

Huichelachtige Hoogmoed

Wel, je zult met hem de dichtstbijzijnde berg bestijgen,
 wij willen jou niet te schande brengen, noch honen.

Duivel

Dat weet ik wel.

Eeuwige Haat

Je zal hem alle landen van de wereld tonen.
 Want alle mensen van vlees en bloed, begrijp dit goed,
 zijn tot hoogmoed en status en hebzucht genegen.
 Het zou fout zijn als dit werd verzwegen.

Huichelachtige Hoogmoed

Dan moet je hem zeggen: 'Als u mij aanbidt,
 zal ik u al deze landen en steden schenken.'

Duivel

Hoe zou men een beter raad kunnen verzinnen dan dit?
 Bij de dood, wat een listen kan deze man bedenken.

Ewige haet

645 Ghij en moecht hem ter werlt niet bet probeeren
 noch oick temteeren // hoort sonder spot // mijn
 om te weeten off hij waer mens off godt // sij
 daer hebdijs slot // ghij vander sentencie

Duvel

650 Nu wil ick met grooter diligencie
 laeten hooren mijn eloquencie // met een neerstige gront
 tot deser stont

Satan in

Geveijnsde hovaerdij

Siet daer gaet den hont
 wij en vonden ons dagen noijt beter vont
 nu sullen wij weeten goet ront // trechte besceijt
 wat man dat hij is

Ewige haet

655 Dats wel geseijt
 die rechte waerheijt // sullen wij nu weeten

Geveijnsde hovaerdij

Wart desen duvel nu weer vanden back ghebeten
 soo sal hij beeten // als een beseeten verken

Ewige haet

660 Neen Neen hij sal teen off tander mercken
 wij sijn toch twee clercken // uuijt antecrijsts scolen

Geveijnsde hovaerdij

Want howen alle die werlt in doolen
 dat howen wij verhoolen // binnen onse pensen

Ewige haet

Want wij regieren meest alle die groote hensen
 ende deese heijlich schijnende menschen // neen dat willen wij swigen

Geveijnsde hovaerdij

665 Tis seeker best dat wijt gat aenden hals rijgen
 en haestelick vertijgen
 want ick weet wij sullen nijewe tijdinge krijgen

Pausa

Eeuwige Haat

Je kunt Hem op geen betere manier ter wereld testen
 noch verleiden, geloof me zonder gekheid,
 dan zo, om te weten of hij God is of mens.
 Dan heb je de uitkomst van je rekest.

Duivel

Nu wil ik met grote diligentie
 laten horen, mijn eloquentie, met al mijn inzet
 vanaf deze stond.

De duivel gaat af

Huichelachtige Hoogmoed

Kijk, daar gaat de hond.
 Wij vonden in al onze dagen nooit een betere list.
 Nu zullen we ronduit de uitkomst vernemen,
 wat voor een man Hij is.

Eeuwige Haat

Dat is goed gezegd.
 De werkelijke waarheid zullen wij nu weten.

Huichelachtige Hoogmoed

Als deze duivel nu weer af wordt gezeken,
 dan zal hij tekeergaan als een dol varken.

Eeuwige Haat

Nee, nee, hij zal of het een of het ander merken.
 Wij zijn toch twee klerken, uit de school van de Antichrist!

Huichelachtige Hoogmoed

Want wij houden de hele wereld in dwaling.
 Dat houden wij verborgen diep in onze pensen.

Eeuwige Haat

Want wij heersen over de meeste belangrijke mensen
 en deze schijnbare heiligen...Nee, dat zullen we verzwijgen.

Huichelachtige Hoogmoed

Het is inderdaad beter dat wij onze monden dichtrijgen
 en snel verdwijnen,
 want ik weet dat wij nieuwe tijdingen zullen krijgen.

Pauze

*Satan ende Jesus op eenen berch***satan seijt**

Aensiet hier Judeen // Galileen // ende Grieken
 Candijen Sijrien / Babilonien ende Affrijcken
 670 Arabien claer blijcken // ende alle des werelts rijcken
 spangen vranckrijck ende venegen verheeven
 dits al mijn met dese landen hier beneven
 dit sal ick u al geven // sonder verlaten // ras
 wildij mijn aenbeeden

Jesus

675 Vade satanas
 gaet van hier hels duvel inder ewijger onvreedden
 ghij sult u heer u godt aenbeeden
 soe alst is reeden ende dienen hem alleen
 uijter herten reen // wee diet verlaeten
 680 want wie eenich ander aenbeeden blijven inder ewicheijt verlaten

*Pausa***Duvel**

Waer sijdj nu mijn raetslieen hovaerdij ende haet // quaet
 haer boosen raet gaet // nu heel verquisten

Ewige haet

Wij moeten hem bij gaen tot sijnder baet // maet

Duvel

Waer sijdj nu mijn raetslieen hovaerdij ende haet // quaet
 haer boosen raet gaet // nu heel verquisten

Geveijnsde hovaerdij

685 Hoe macht coomen dat hij soo desolaet // staet
 ende oick desperaet // praet // tis noot dat wijt // wisten

Duvel

Waer sijdj nu mijn raetslieen hovaerdij ende haet // quaet
 u losen raet gaet // nu heel verquissen

Ewige haet

Wel wat segdij

Satan en Jezus op een berg,

Satan zegt

Zie hier Judea, Galilea en Griekenland,
Candijen, Syrië, Babilonië en Afrika,
Arabië helder voor ogen, en alle landen van de wereld,
Spanje, Frankrijk en het verheven Venetië.
Dit is allemaal van mij, met deze landen hier naast.
Dit zal ik u allemaal geven zonder mankeren
als u mij aanbidden gaat.

Jezus

Wijk Satan,
ga uit mijn ogen, helse duivel, naar de eeuwige onvrede.
U zult uw heer uw God aanbidden
zoals het is geschreven is en Hem dienen allene
met een rein hart. Wee, die zich eraan onttrekken,
want zij die enig ander aanbidden zullen tot in eeuwigheid verrekken.

Pauze

Duivel

Waar zijn jullie nu mijn raadsliden Hoogmoed en kwade Haat?
Hun boze raad gaat nu geheel verloren.

Eeuwige Haat

Wij moeten hem bij staan tot zijn voordeel, maat.

Duivel

Waar zijn jullie nu mijn raadsliden Hoogmoed en kwade Haat?

Huichelachtige Hoogmoed

Hoe zou het komen dat hij er zo desolaat bij staat
en ook desperaat praat? Ik wou dat we het hoorden.

Duivel

Waar zijn jullie nu mijn raadsliden Hoogmoed en kwade Haat?
Uw slimme raad gaat nu geheel verloren.

Eeuwige Haat

Wel, wat zeg je?

Duvel

- 690 U suptijle listen
 noijt soo en misten // tot onser scanden
 want ick heb hem getoont steden en landen
 och ick knars mijn tanden // van grooter quaetheede

Geveijnsde hovaerdij

Wel hoe compt dat bij

Duvel

- 695 Hoort doch wat hij seede
 doen ick hem dat voir // lede // ter goeder trowe
 als dat hij mijn aenbeeden sowe
 dies heb ick rowe groot op dit pas

Ewige haet

Waerom dat

Duvel

- 700 Maer hij mercten dat ick den duvel was
 doen most ick ras // tvelt wijcken met spot
 hij seijden ghij sult alleen aenbeen u heer u godt
 daer hebdijs slot // en dienen hem altijt
 dus moet hij godt sijn

Geveijnsde hovaerdij

- 705 Aij mij noijt meerder spijt
 dat ick mijn nijet en bedrijt // dat hout mijn wonder

Duvel

- Sijn woorden sloegen mijn in dooren als een donder
 noch sach ick bijzonder // hoort dese sentencie
 dat die engelen hem quaemen dienen met groter reverentie⁺
 710 noijt quaerder pestilencie // quam noijt op die aert⁺
 voor tgeslacht der hellen

⁺Math 4

⁺Luce 4

Ewige haet

Warden ghij van een woort vervaert
 loopt duvel verhaert // inder hellen caecken

Duvel

- 715 Och och hoe sal ickket dan met Lucifer maeken
 als ick hem die saecken // moet gaen ondeckken

Duivel

Je subtiele listen
 hebben hun doel nog nooit zo gemist, tot onze schande,
 want ik heb Hem getoond steden en landen...
 Och, ik knars mijn tanden van grote woede.

Huichelachtige Hoogmoed

Wel, hoe is het zo ver gekomen?

Duivel

Hoort toch wat Hij zei,
 toen ik Hem dat voorlegde, te goeder trouw,
 opdat Hij mij aanbidden zou.
 Ik heb er nu over grote smart.

Eeuwige Haat

Waarom dat?

Duivel

Omdat Hij doorhad dat ik de duivel was.
 Toen moest ik ras het veld ruimen met spot.
 Hij zei, 'u zult alleen aanbidden uw heer, uw God'.
 Dat was de conclusie. En Hem dienen altijd.
 Dus moet Hij God zijn.

Huichelachtige Hoogmoed

Ai, nooit had ik groter nijd.
 Dat ik me niet beschijft, dat verbaast me bijzonder.

Duivel

Zijn woorden sloegen me in de oren in als een donder.
 Ook zag ik heel goed, hoort dit verhaal,
 dat de engelen Hem vervuld van eerbied kwamen dienen, allemaal.
 Nooit kwam er grotere rampspoed op deze aarde
 voor het geslacht van de hel.

Eeuwige Haat

Als jij door één woord al bang wordt, wel.
 Loop dan, slechte duivel, in de kaken van de hel.

Duivel

Och, och, hoe zal ik het dan met Lucifer in orde kunnen maken,
 als ik hem de zaak moet gaan vertellen.

Geveijnsde hovaerdij

Alle die duvelen sullen met u geckken
compt laet wij hem uuijtreckken // den cap metten covel

Duvel

Neen neen ick begeerse te howen

Ewige haet

720 Dat waer voor u een ewich swevel
die duvels soudent in evel // van u verstaen

Duvel

Waerom dat

Geveijnsde hovaerdij

Sij souden meenen dat ghij die helle wout verraen
dus laetse uijt sijn gedaen // off sij souden u smijten

Ewige haet

725 Met dus heijlich schijnt habijten
hebben die Ipocrijten // in tijden voerleden

Satan den cap uijtgetoogen ende seijt

Hier stae ick duvel naect ende bloot
ick sorch voor die noot // die mij sal gebueren

Ewige haet

Loept duvel loept int ewich trueren
daer suldi // heuren // des duvels schimpen

Duvel

730 Och mijn borstelen rijsen mijn aren krimpen
mijn aersgat dunct // mijn scrimpen // doer dit misval
hadieu ick beveel u Lucifer met sijn duvelen al

Ewige haet

735 Nu compt hij ter pal
dus laet ons gaen sonder ghescal
ende caetsen den bal // all op ander trappen

Geveijnsde hovaerdij

Dat weet ick te maeken met dusdanige cappen
wij sullen haer doen clappen // nae ons begeeren
ende sullen haer tvollick all anders doen leeren
dan deese Jesus gaet tracteeren / ende ontvouwen

Huichelachtige Hoogmoed

Alle duivels zullen met je gekken.
Kom laten we hem de kap afdoen en de mantel uittrekken

Duivel

Nee, nee, ik wil ze houden.

Eeuwige Haat

Dat zou u eeuwig nijpen.
Die duivels zouden het verkeerd begrijpen

Duivel

Waarom dat?

Huichelachtige Hoogmoed

Zij zouden denken dat je de hel wilde verraden,
dus doe ze uit, of zij zouden je gaan slaan.

Eeuwige Haat

Door zulke heilig lijkende habijten
hebben die hypocrieten in vroeger tijden...

Satan, nadat hij de kap afgedaan heeft, zegt

Hier sta ik, de duivel, naakt en bloot
ik ben bang voor de ellende die mij zal gebeuren.

Eeuwige Haat

Loop duivel, loop in eeuwig treuren,
daar zul je horen des duivels schimpen.

Duivel

Och mijn stekels rijzen, mijn aderen krimpen,
mijn aarsgat schijnt te verkrampen door dit ongeval.
Adieu, ik beveel je Lucifer aan, met zijn duivels en al.

Eeuwige Haat

Nu staat hij voor paal,
dus laat ons gaan zonder kabaal
en de bal kaatsen op een andere trap.

Huichelachtige Hoogmoed

Dat speel ik wel klaar met zo'n kap.
Wij zullen hen doen praten zoals wij begeren,
en zullen hen het volk alles anders doen leren
dan deze Jezus leert en weet te ontvouwen

Ewige haet

740 Wij sullen tvolck op haer eijgen wercken doen betrowen
soo moeten wijt browen // over all int midden

Geveijnsde hovaerdij

Hij seijden ghij sult u heer u godt aanbeeden
en dienen hem alleen // dit moeten wij uijtroeden

Ewige haet

745 Wij sullense aen doen been al ander goden
armen / beenen / en hooden // die coonen wij stichten

Geveijnsde hovaerdij

Wij moetense oick alle daechs eens verlichten
jae al soumer om vichten // met cracht en fortsen

Ewige haet

Hoe souden wij verlost worden van siecten van coortsen
gijchten en crampen // in arm ende been

Geveijnsde hovaerdij

750 En soudtmen niemant dienen dan godt alleen
soo souden int gemeen // die cunst om broot // gaen

Ewige haet

Ick wout ickse mocht helpen branden off doot // slaen
die op goodts woort bloot staen // betrowen ende hoopen

Geveijnsde hovaerdij

755 Waert soe soo en dorstmen niet meer bevaerden lopen
noch offlaeten vercoopen // na doude seede

Ewige haet

En soutmen niemant dan godt alleen aanbeeden
soo waerender meenijgen steden // veel leets geschiet

Geveijnsde hovaerdij

Wat steeden meendij

Ewige haet

760 Daermen die wonderlijcke miraculen siet
dat waer dan tot niet // ende gans bedurven

Geveijnsde hovaerdij

Och daer is dat machtichste goet mee verwurven
huijsen en erven // gout silver en renten

Eeuwige Haat

Wij zullen het volk op hun eigen werken laten vertrouwen.
Zo moeten wij het zien te brouwen, overal en altijd.

Huichelachtige Hoogmoed

Hij zei, 'u zult uw heer uw God aanbidden
en Hem alleen dienen'. Dat idee moeten wij kwijt.

Eeuwige Haat

Wij zullen hen andere goden laten vereren.
Armen, benen en hoofden, die kunnen wij genezen.

Huichelachtige Hoogmoed

Wij moeten ze ook dagelijks tot bijstand wezen.
Ja, al zou men er om vechten met geweld en kracht

Eeuwige Haat

Hoe zouden wij verlost worden van ziekten en koortsen,
jicht en krampen in arm en been.

Huichelachtige Hoogmoed

Als men niemand zou dienen dan God alleen,
dan zou in het algemeen de kennis om zeep worden gebracht.

Eeuwige Haat

Ik wilde dat ik ze mocht helpen verbranden of dood slaan
al degenen die alleen op Gods woord vertrouwen en hopen.

Huichelachtige Hoogmoed

Als het zo zou zijn, dan durfde men geen bedevaarten meer te lopen,
noch aflaten te verkopen volgens oude gewoonte.

Eeuwige Haat

En als men niemand dan God alleen aanbidden zou,
dan waren er heel wat steden in veel leed en rouw.

Huichelachtige Hoogmoed

Welke steden bedoel je?

Eeuwige Haat

Die waar men die wonderlijk mirakels ziet.
Dat was dan gelijk voorbij en voorgoed bedorven

Huichelachtige Hoogmoed

Och, daar is het rijkste goed mee verworven,
huizen en erven, goud, zilver en renten.

Ewige haet

Dit moeten wij tvolck ter herten in prenten
off all onse conventen // souden al verstroijt // warden

Geveijnsde hovaerdij

765 Soutmen godt alleen dienen wij souden soo beroijt // worden
en oick verschoijt werden // uuijt swerelt dominatie

Ewige haet

Soutmen godt alleen dienen dat waer blamacie
ende antecrijsts gracie // soude ons ontbreken

Geveijnsde hovaerdij

770 Dan en soutmen geen meer fabulen hooren preeken
alst heeft gebleeken / dick hier te voeren

Ewige haet

Soutmen godt alleen dienen soo waert gans verloren
tnaerstich laboren // van die sofistelijcke catijven

Geveijnsde hovaerdij

En waer souden dan den dienst vanden antecrist bliven
soutment godt toe scrijven // scuut sulck sproeck // bat

Ewige haet

775 Wil ick u seggen goe luj dient u selven oick // wat
om Lucifers roock // gat // bat op te doen blaesen

Geveijnsde hovaerdij

Die hem selven niet en dienen dat sijn dwasen
ick seg dat sij raesen // die daer niet op en achten

Ewige haet

780 Dient u selven bij dagen en bij nachten
off ghij sult versmachten // als hongerige velt / muijsen

Geveijnsde hovaerdij

Dient u selven met brassen met bruijsen
met dobbelen en sluijsen // wilt dit beseffen

Ewige haet

Dient u selven met costelijcke bonte beffen
wat den armen veel keffen // daer leijt nu niet an

Eeuwige Haat

Dit moeten wij de mensen in het hart prenten,
of anders zouden al onze kloosters vergaan.

Huichelachtige Hoogmoed

Als men God alleen dienen zou, zouden wij er berooid voorstaan,
en ook onze macht over de wereld verliezen.

Eeuwige Haat

Als men God alleen zou dienen, was dat een blamage
des antichrists genade zou ons ontbreken.

Huichelachtige Hoogmoed

Dan zou men geen fabels meer horen preken,
zoals het vaak is gebleken hier te voren.

Eeuwige Haat

Als men God alleen zou dienen dan was het geheel verloren,
het ijverige werk van die kijvende sofisten.

Huichelachtige Hoogmoed

En waar zou dan de dienst van de antichrist blijven,
als men God alles zou toeschrijven. Schuw zulke taal.

Eeuwige Haat

Zal ik u wat zeggen, goede lieden, gun jezelf ook wat,
om Lucifers rookgat beter aan te blazen..

Huichelachtige Hoogmoed

Zij die zichzelf niet dienen zijn dwazen.
Ik zeg, dat zij die daar niet op letten gek zijn.

Eeuwige Haat

Dien jezelf bij dag en nacht,
of anders zul je versmachten als hongerige veldmuizen.

Huichelachtige Hoogmoed

Dien jezelf met brassen en bruisen,
met dobbelen en zwelgen, wil dit beseffen

Eeuwige Haat

Dien jezelf met dure bonte beffen,
wat de armen ook beuzelen, daar gaat het niet om.

Geveijnsde hovaerdij

785 Dient u selven tsij wijff off man
en sceijter niet van // doet dat wij u beveelen

Ewige haet

Laet u dienen met costelijcke juweelen
met leckere morseelen wilt dansen en spelen
met luijten met veelen // met harpen en santorijen

Geveijnsde hovaerdij

790 Laet u dienen ghij consistorijen
int swerlts glorijen // tot allen termijnen

Ewige haet

Laet u dienen met u costelijcke wijnen
leert deese droctijnen // leeft sonder ontfarmen

Geveijnsde hovaerdij

795 Laet u dienen met het sweet der armen
acht niet haer carmen // laet den onnoselen praeten

Ewige haet

Laet u dienen ow ghij potestaeten
met die gouwe ducaten // cruijsaeten en gouden rijars

Geveijnsde hovaerdij

Laet u dienen ou ghij verleijaers
ghij bonte craijaers // met u eijgen instellen

Ewige haet

800 Laet u dienen ow ghij gierige gesellen
ou ghij rebellen // verhart als stienen

Geveijnsde hovaerdij

Waer dit niet beter dan godt alleen te dienen
dit is dat wij mienen // onder ons beijen

Ewige haet

805 Wil ick u seggen neve wij willender uuijt // sceijen
om elders te vermeijen // willen wij ons spoen

Geveijnsde hovaerdij

Jae wat sal ick van dese Jesus vermoen
dat hij hem soo coen // tegen den duvel ginck steken
soo dat hij met schanden van hem is geweecken
ick en hoorden noijt spreecken // sulcken besceijt

Huichelachtige Hoogmoed

Dien jezelf, of je man bent of vrouw,
doe wat wij je zeggen en hou niet op.

Eeuwige Haat

Laat je dienen met kostbare juwelen
met lekkere hapjes, wil dansen en spelen,
met luiten, met violen, met harpen en citers.

Huichelachtige Hoogmoed

Laat je dienen, jullie kerkenraden,
met wereldlijke eer, te allen tijde

Eeuwige Haat

Laat je dienen met kostelijke wijnen.
Leer deze les: leef zonder erbarmen.

Huichelachtige Hoogmoed

Laat je dienen met het zweet van de armen.
Sla geen acht op hun kermen, laat de onnozelen praten.

Eeuwige Haat

Laat u dienen, o gij potentaten,
met gouden ducaten, kruizen en gouden reijers.

Huichelachtige Hoogmoed

Laat je dienen, o verleiders,
bonte kraaien, met je eigen regels.

Eeuwige Haat

Laat u dienen, o hebzuchtige vlegels,
O, rebellen, zo hard als steen.

Huichelachtige Hoogmoed

Is dit niet beter dan God te dienen alleen?
Dit is wat wij bedoelen met ons beiden.

Eeuwige Haat

Ik zal je zeggen neef, laten we hier van scheiden,
en laten wij ons spoeden om ons elders te amuseren.

Huichelachtige Hoogmoed

Ja, wat moet ik van deze Jezus denken,
dat hij zich zo dapper tegen de duivel weerde,
zodat die met schande bij Hem vandaan is gegaan.
Ik heb nog nooit zo'n vreemd verhaal gehoord.

Ewige haet

810 Hij moet godt sijn off een groot profeet
ick sweert bij mijn eet // wat segdijer van

Geveijnsde hovaerdij

Soudt hij godt sijn soo sijn wijer niet wel an
want niemant en can // godt bedriegen

Ewige haet

815 Maer is hij van een mensch / soo weeten wij hem te beliegen
als wij gaen vliegen // uuijt nijdige parten
in die schriftgeleerden ende pharijseusche harten
onse heijlijge tarten // die goodts leeringe haeten

Geveijnsde hovaerdij

Is hij een propheet // soo en sal hijs niet laeten
haer te straffen aenvaeten / bij dach ende nachten

Ewige haet

820 Is hij een propheet soo sal hij al dander slachten
die daer straffen en verachten
die tegens goodts woorden staeken
als sij uuijt giericheijt // gingen afgooden maeken
dit gingense laeken // daerom mosten sij sterven

Geveijnsde hovaerdij

825 Dit selfden doen wij hem oick beerven
wil hij anders affkerven // dat onse geestelijcke heeren
tvolck dagelicxs preeken ende nu leeren
naer haer selfs begeeren // dagelicxs inder kercken

Ewige haet

Sij moeten neerstich toe sien

Geveijnsde hovaerdij

830 Sij moeten op hem mercken
want aen sijn wercken // salmen hem kennen sonder duchten

Ewige haet

Een boom kentmen wel aen sijn vruchten
dit en sijn geen cluchten noch visevasen

Geveijnsde hovaerdij

Wij moetender op mickken

Eeuwige Haat

Hij moet God zijn of een groot profeet,
dat zweer ik onder ede. Wat zeg jij ervan?

Huichelachtige Hoogmoed

Als Hij God zou zijn, dan staan wij er niet best voor,
want niemand kan God bedriegen.

Eeuwige Haat

Maar als Hij uit een mens is geboren, dan kunnen we Hem voorliegen,
als wij uit kwade zin gaan vliegen
in de harten van schriftgeleerden en Farizeeërs,
onze heilige treiteraars, die Gods leer haten.

Huichelachtige Hoogmoed

Als Hij een profeet is dan zal Hij niet nalaten
om hen te straffen bij dag en bij nacht.

Eeuwige Haat

Als Hij een profeet is, dan zal Hij lijken op al die anderen,
die degenen straffen en verachtten
die tegen het woord van God in opstand kwamen.
Toen zij uit hebzucht afgoden gingen maken.
gingen ze dat bestraffen. Daarom moesten zij sterven

Huichelachtige Hoogmoed

We zullen Hem hetzelfde laten beleven,
als Hij wil verhinderen dat onze geestelijke heren
het volk dagelijks preken en beleren
volgens hun eigen begeren, dagelijks in de kerken.

Eeuwige Haat

Zij moeten ijverig toezien.

Huichelachtige Hoogmoed

Zij moeten op Hem letten,
want aan Zijn werken zal men Hem kennen, zeker en gewis.

Eeuwige Haat

Een boom kent men aan zijn vruchten,
dit zijn geen grapjes of visserspraatjes

Huichelachtige Hoogmoed

Wij moeten hierop mikken.

Ewige haet

835 Wil deese Jesus oick als dander profeeten raesen
soo sullen wij gaen op blaesen // al ons subdijten

Geveijnsde hovaerdij

Wat volck meendij

Ewige haet

Ons scrijft geleerden ende Ipocrijten
het souden haer seer spijten // woude hijse straffen

Geveijnsde hovaerdij

840 Beghint hij oick te preeken te baffen
soo sullen wij recht scaffen // hem bringen om den hals

Ewige haet

Dats immers goet duijts

Geveijnsde hovaerdij

Ten is seeker geen wals
dus sonder veel gescals // gaen wij wacharmen

Ewige haet

845 Wij sullen ons heijlicheijt noch bet openbaren
als wij onse snaeren // voort volck doen clincken

Geveijnsde hovaerdij

Noijt mensch en heeft met ons wel gevaren

Ewige haet

Wij sullen ons heijlicheijt noch bet openbaren

Geveijnsde hovaerdij

850 En sijn wij twee geen propere verraeren
noijt beter caren // en machmen bedincken

Ewige haet

Wij sullen ons heijlicheijt noch bet openbaeren
als wij onse snaeren // voort volck doen clincken
wij sullen haer fenijn // voor wijn // noch schincken

finis Jan Tomiszoon schilder
fecit lanck 851 regulen.

Eeuwige Haat

Als deze Jezus te keer wil gaan als de andere profeten,
dan zullen wij al onze onderdanen oproepen.

Huichelachtige Hoogmoed

Welk volk bedoel je?

Eeuwige Haat

Onze schriftgeleerden en hypocrieten.
Het zou hun zeer tegen staan als Hij ze zou straffen.

Huichelachtige Hoogmoed

Begint Hij ook te preken en te schreeuwen,
dan zullen we recht spreken en Hem om hals brengen.

Eeuwige Haat

Dat is zeker goed Diets.

Huichelachtige Hoogmoed

Het is zeker geen Waals.
Dus gaan wij, och armen, zonder veel kabaal.

Eeuwige Haat

Wij zullen onze heiligheid nog beter openbaren
als wij het volk laten horen welke noten we op onze zang hebben.

Huichelachtige Hoogmoed

Geen mens is het door ons voor de wind gegaan.

Eeuwige Haat

Wij zullen onze heiligheid nog beter openbaren.

Huichelachtige Hoogmoed

Zijn wij tweeën geen echte verraders?
Betere makkers kan men zich niet voorstellen.

Eeuwige Haat

Wij zullen onze heiligheid nog beter openbaren.
als wij het volk laten horen welke noten we op onze zang hebben.
We zullen hen gif voor wijn schenken.

Eind. Jan Tomiszoon, schilder
heeft dit gemaakt, lang 851 regels

Bibliografie

- Beets, A. *Vierhonderd vijftig jaren 'Trou moet blycken' door een pelikanist in vogelvlucht overzien*. Haarlem 1953
- De Bibel. Tgeheel Oude ende Nieuwe Testament met grooter naersticheyt na den Latijnschen text gecorrigeert* [etc.], Willem Vorstermann, Antwerpen 1532. UB-Amsterdam, sign. Ned. Inc. 525
- Den Bybel met groter neesticheyt gecorrigeert* [etc.], Hansken van Liesvelt, Antwerpen, 1538. UB-Amsterdam, sign. Ned. Inc. 133
- Bondt, A. de, *De satan*. Baarn 1947
- Brien, R.P. Mc, *The Harpervollins Encyclopedia of Catholicism*. San Francisco 1995
- Brugmans, H. *Geschiedenis van Amsterdam*. Deel 1, Middeleeuwen 1100-1544, Utrecht/Antwerpen 1972
- Bredero, A.H. *Christenheid en christendom in de middeleeuwen, over de verhouding van godsdienst, kerk en samenleving*. Kampen 1986
- Bruin, C.C. de. *De Statenbijbel en zijn voorgangers. Nederlandse bijbelvertalingen vanaf de reformatie tot 1637, 2°* [herz.] druk, Haarlem, 1993
- Buchberger M, e.a., *Lexikon für Theologie und Kirche*. 14 dln, Freiburg 1957-1968
- Coigneau, D. 'Rederijersliteratuur.' In: M. Spies (red.), *historische Letterkunde. Facetten van vakbeoefening*. Groningen 1984, pp. 35-57
- Coigneau, D. 'Strofische vormen in het rederijkerstoneel in historisch perspectief.' In: B.A.M. Ramakers (red.), *Spel in de verte. Tekst, structuur en opvoerigspraktijk van het rederijkerstoneel*. Gent 1994, pp. 17-44
- Coigneau, D. 'De Const van Rhetoriken, Drama and Delivery.' In: J. Koopmans et al (red.), *Rhetoric - Rhétoriqueurs - Rederijers*. Amsterdam 1995, pp. 123-140
- Duke, A. *Reformation and revolt in the low countries*. London/Ronceverte 1990
- Haslinghuis, E.J. *De duivel in het drama der Middeleeuwen*. Leiden 1912
- Hollander, A.A. den. *De Nederlandse bijbelvertalingen 1522-1545*, Nieuwkoop 1997
- Hummelen, W.M.H. *De sinnekens in het rederijersdrama*. Groningen 1958
- Hummelen, W.M.H. 'Het tableau vivant, de "Toog" in de toneelspelen van de rederijers.' In: *Tijdschrift Nederlandse Taal- en Letterkunde* 108 (1992) pp. 192-222
- Hüsken, W. 'Strofische vormen in het rederijkerstoneel in historisch perspectief.' In: B.A.M. Ramakers (red.), *Spel in de verte. Tekst, structuur en opvoerigspraktijk van het rederijkerstoneel*. Gent 1994, pp. 45-58
- Hüsken, W. 'Between evil and temptation: "Sinnekens in rhetoricians drama from 's-Gravenpolder".' In: *Dutch Crossing* nr. 2 (1996), pp. 128-147
- Iansen, S.A.P.J.H. *Verkenningen in Matthijs Casteleins Const van*

- Rhetoriken*. Assen 1971
- Kühler, W.J. *Geschiedenis der Nederlandsche Doopsgezinden in de zestiende eeuw*. Haarlem 1932
- Lennep, O. van. *Beknopte geschiedenis van 'Trou moet blycken' 1503-1922*. Haarlem 1922.
- McGraw-Hill, *New Catholic Encyclopedia*. 15 dln, New York 1967
- Mellink, A.F. *De wederdopers in de noordelijke Nederlanden, 1531-1544*. Leeuwarden 1981
- Het Nieuwe Testament. Ons Heeren Jesu Christi* [etc.]. Steven Mierdman, Antwerpen 1545, UBVU, Amsterdam, sign. XC05538
- Nolet, W. *Inquisitie in de Nederlanden*. 's-Hertogenbosch 1939
- Pleij, H. *Het gilde van de Blauwe Schuit, literatuur, volksfeest en burgermoraal in de late middeleeuwen*. Amsterdam 1979
- Ramakers, B.A.M. 'Horen en zien, lezen en beleven, Over toogspelen in opvoering en druk.' In: B.A.M. Ramakers (red.), *Spel in de verte. Tekst, structuur en opvoeringspraktijk van het rederijkerstoneel*. Gent 1994, pp. 17-44
- Ramakers, B.A.M. *Spelen en figuren. Toneelkunst en processiecultuur in Oudenaarde tussen Middeleeuwen en Moderne Tijd*. Amsterdam 1996
- Rosier, B.A. *De Nederlandse bijbelillustratie in de zestiende eeuw. De illustraties in de bijbels gedrukt in de Nederlanden en in de Nederlandstalige bijbels gedrukt in het buitenland van 1522 tot 1599*, Amsterdam 1992
- Russell, J.B. *The devil: perceptions of evil from Antiquity to primitive Christianity*. New York 1947
- Scheerder, J. *De inquisitie in de Nederlanden in de XVIe eeuw*. Antwerpen 1944
- Schepper, H. de. 'De burgerlijk overheden en hun permanente kaders 1480-1579.' in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, deel 5, [red] Blok, D.P., Prevenier, W. [e.a.]. Haarlem 1979, pp. 311-344
- Spies, M. "'Op de queestye...': Over de structuur van de 16^e eeuwse zinnespelen.' In: *Nieuwe Taalgids* 83-2 (1990), pp. 139-150
- Spies, M. 'Rederijkers en Reformatie in de tweede helft van de zestiende eeuw in Amsterdam.' In: *De zeventiende eeuw* 8-1 (1992), pp. 66-74
- Spies, M. 'Developments in Sixteenth-Century Dutch Poetics. From "Rhetoric" to "Renaissance".' In: H.F. Plett, *Renaissance Rhetorik/Renaissance Rhetoric*. Berlin/New York 1993, pp. 72-91
- Spies, M. 'Lastige Amsterdammers: de rijkerskamer De Eglentier in de tweede helft van de 16de eeuw.' In: *Voortgang, Jaarboek voor de Neerlandistiek*, 14 (1993 en 1994), pp. 1-14
- Spies, M. 'Jan Thönisz, stadsbode te Amsterdam, "Hue mennich mensch suect thuys van vreden."' In: W. Abrahamse et al (red.), *Kort Tijtverdrijf*. Amsterdam 1996, pp. 1-6
- Theissen, J.S. *De regeering van Karel V in de noordelijke Nederlanden*. Amsterdam 1912
- Thönisz, J. *Van Sint Jans onthoofdinghe. Zestiende-eeuws Amsterdams*

- rederijersstuk van Jan Thönisz*. Bewerkt en hertaald door P. Laport et al. Amsterdam/Münster 1996
- Tracy, J.D. 'Elements of anticlerical sentiment in the province of Holland under Charles V.' in: *Anticlericalism in late medieval and early modern Europe*. Leiden, New York, Köln 1993. pp. 257-269
- Trommius, A. *Nederlandse concordantie van de Bijbel*. Kampen 1992
- Trou moet blycken, bronnenuitgave van de boeken der Haarlemse rederijerskamer 'De Pellicanisten'*. Deel 6: Boek F.W.N.M. Hüsken, B.A.M. Ramakers en F.A.M. Schaars. Assen 1996
- Valvekens, P.E.M. en Praem, O. *De Inquisitie in de Nederlanden der zestiende eeuw*. 1949
- Vries, M. de, e.a., *Woordenboek der Nederlandsch taal*. 's-Gravenhage 1992
- Vries, Th. de, *Ketters, Veertien eeuwen ketterij, volksbeweging en kettergericht*. Amsterdam 1985
- Wiele, J. van de. 'Bestuur in de Nederlanden.' in: *Keizer tussen de stropdragers, Karel V 1500-1558*. J. Decavele [red]. Leuven 1990, pp. 30-45